

Armoedebericht 2008

Onder redactie van:

Dr. F. Otten

Drs. W. Bos

Drs. C. Vrooman

Dr. S. Hoff

Centraal Bureau voor de Statistiek

Sociaal en Cultureel Planbureau

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
-	= nihil
-	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2006-2007	= 2006 tot en met 2007
2006/2007	= het gemiddelde over de jaren 2006 tot en met 2007
2006/'07	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2006 en eindigend in 2007
2004/'05-2006/'07	= oogstjaar, boekjaar enz., 2004/'05 tot en met 2006/'07

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Sociaal en Cultureel Planbureau
Parnassusplein 5
25 11 VX Den Haag
Tel. (070) 340 70 00
Fax: (070) 340 70 44
Website: www.scp.nl
E-mail: info@scp.nl

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress
Centraal Bureau voor de Statistiek
Facilitair Beheer

Druk
OBT bv, Den Haag

Omslag
TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen
Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contact formulier:
www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet
www.cbs.nl

Prijs: € 10,70 (excl. administratie- en verzendkosten)
ISBN: 978-90-357-2117-3
ISSN: 1571-7828

© Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen, 2008.
Verveelvoudiging is toegestaan, mits het CBS als bron wordt vermeld.

Voorwoord

In deze derde uitgave van het Armoedebericht wordt beknopt verslag gedaan van recente ontwikkelingen op het gebied van armoede. De nieuwe uitkomsten tonen een duidelijke daling van de armoede in 2006 na de eerdere lichte toename in 2005. Ramingen laten zien dat de daling ook in 2007 doorzet. Voor 2008 is het beeld niet eenduidig: de lage-inkomensgrens wijst op een verdere afname, de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens op een lichte toename. Ook over langere termijn is de omvang van armoede afgenomen. Ten opzichte van het midden van de jaren negentig wijzen de ramingen voor 2008 op een halvering van het aandeel huishoudens met een laag inkomen. De daling volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens is minder groot.

Armoede is voor onderzoeksdoeleinden afgebakend aan de hand van de lage-inkomensgrens en twee varianten van de budgetgerelateerde grens. De lage-inkomensgrens vertegenwoordigt een in de tijd vast koopkrachtbedrag. De budgetgerelateerde grens is gebaseerd op normbedragen voor noodzakelijke uitgaven en houdt deels ook rekening met welvaartsverbetering. Ook zijn er aanvullende indicatoren gebruikt zoals de duur van armoede en het oordeel van de bevolking over diverse aspecten van de eigen financiële situatie.

Het Armoedebericht 2008 is onderdeel van een informatiereeks van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). Het Armoedebericht verschijnt in alle even jaren. De oneven jaren zijn gereserveerd voor de Armoedemonitor waarin thematisch en analytisch dieper op aspecten van armoede wordt ingegaan. In deze editie van het Armoedebericht heeft het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) een gastbijdrage verzorgd over hun minimumvoorbeeldebegrotingen voor verschillende huishoudenstypen.

Uitgebreid cijfermateriaal over armoede is terug te vinden op de gezamenlijke armoede-site van CBS en SCP (www.armoedemonitor.nl) en op Statline, de elektronische databank van het CBS (www.cbs.nl).

Drs. G. van der Veen
Directeur-generaal van de Statistiek

Prof. dr. P. Schnabel
Directeur SCP

Inhoud

Voorwoord	1
Samenvatting	7
1. Armoede-indicatoren	10
2. Omvang van armoede	14
2.1 Armoede bij huishoudens, 1990–2006	14
2.2 Ramingen 2007–2008	18
2.3 Risicogroepen	24
2.3.1 Samenstelling van het huishouden en leeftijd	24
2.3.2 Bron van inkomen	26
2.3.3 Land van herkomst	28
2.4 Intensiteit van armoede	30
2.5 Personen in armoede	32
3. Dynamiek van armoede	34
3.1 Armoededuur	34
3.2 In-, uit- en doorstroom van armoede	38
4. Financiële problemen	40
4.1 Schulden maken	40
4.2 Betalingsachterstanden en financiële beperkingen	42
5. Inkomensbeoordeling	44
5.1 Moeilijk rondkomen	44
5.2 Minimaal noodzakelijk geacht inkomen	48
6. Ruimtelijke spreiding van armoede	50
6.1 Laag inkomen per gemeente	50
6.2 Concentratie van lage inkomens	52
6.3 Segregatie per gemeente	54
7. Armoede in internationaal perspectief	56
8. Minimumvoorbeeldbegrotingen	58
Auteurs	62
Literatuur	63

Samenvatting

Indicatoren van armoede

In het *Armoedebericht 2008* is gebruik gemaakt van de lage-inkomensgrens en van de twee varianten van de budgetgerelateerde grens als indelingscriterium voor armoede.

De lage-inkomensgrens weerspiegelt een vast koopkrachtbedrag in de tijd. De grens is afgeleid van het bijstandsniveau voor een alleenstaande in 1979, toen deze in koopkracht het hoogst was. Voor meerpersoonshuishoudens is deze grens met behulp van equivalentiefactoren aangepast aan de omvang en samenstelling van het huishouden. Omdat de lage-inkomensgrens voor de prijsontwikkeling wordt geïndexeerd, is dit criterium geschikt voor vergelijkingen in de tijd.

De budgetgerelateerde grens is door het SCP vastgesteld aan de hand van normbedragen voor een alleenstaande van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud). De laagste variant ervan, de basisbehoeftegrens, heeft betrekking op vrijwel onvermijdbare uitgaven, zoals voedsel, kleding, wonen en persoonlijke verzorging. De hogere variant, de niet-veel-maar-toereikendgrens, omvat tevens bescheiden uitgaven voor sociale participatie en recreatie. Net als bij de lage-inkomensgrens worden de normbedragen voor meerpersoonshuishoudens ook hier bepaald met equivalentiefactoren. De wijze van indexering is echter anders: de bedragen worden bijgesteld op grond van het driejaarlijks voortschrijdend gemiddelde in de mediane uitgaven aan voedsel, kleding en wonen. Hierdoor weerspiegelt de budgetgerelateerde grens gedeeltelijk de groei in de welvaart.

De afbakening van armoede is gebaseerd op inkomensgegevens die lopen tot en met 2006. Deze zijn afkomstig uit het Inkomenspanelonderzoek (IPO) dat grotendeels op belastinggegevens is gebaseerd. Ter verkrijging van armoedecijfers voor 2007 en 2008 zijn ramingen uitgevoerd. Regionale gegevens van armoede zijn afkomstig uit het grootschalige Regionaal inkomensonderzoek (RIO). Het RIO stoelt eveneens grotendeels op belastinggegevens maar de meest recente gegevens beperken zich momenteel tot 2005. Ook zijn in het *Armoedebericht* aanvullende indicatoren opgenomen over langdurige armoede (op basis van het IPO) en over eigen inschattingen door personen van hun financiële positie. Laatstgenoemde gegevens zijn beschikbaar uit de 'EU Statistics on Income and Living Conditions' (t/m 2007) en uit het Consumenten Conjunctuur Onderzoek (t/m augustus 2008).

Minder lage inkomens in 2006; voor 2007 forse en voor 2008 lichte daling verwacht

Van de 6,7 miljoen huishoudens in 2006 leefden er 623 duizend (9,3 procent) onder de lage-inkomensgrens. Dat is minder dan in 2005 toen nog 9,9 procent van een laag inkomen moest rondkomen. Volgens ramingen neemt het aandeel huishoudens met een laag inkomen in 2007 relatief fors af tot 7,9 procent, terwijl in 2008 het aandeel nog maar beperkt daalt tot 7,6 procent. De verwachte forse daling tussen 2006 en

2007 is grotendeels toe te schrijven aan de (verdere) verbetering van de inkomenspositie van 65-plussers.

Minder uitgesproken ontwikkelingen volgens budgetgerelateerde criteria

In 2006 verkeerden volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant 382 duizend huishoudens (5,7 procent) in armoede. Ook dit is minder dan in 2005, toen zich nog 6,2 procent van de huishoudens onder deze grens bevond. Volgens de basisbehoeftevariant bleef de armoede onveranderd tussen 2005 en 2006. In 2006 leefde 3,5 procent van de huishoudens (233 duizend) onder deze grens, eenzelfde aandeel als in 2005. Voor 2007 laten de ramingen voor beide varianten een lichte daling van de armoede zien. Naar verwachting daalt het aandeel arme huishoudens volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant van 5,7 naar 5,3 procent en volgens de basisbehoeftevariant van 3,5 naar 3,3 procent. In 2008 lijkt er niet meer veel te veranderen. De ramingen wijzen op een lichte stijging van het percentage huishoudens onder de niet-veel-maar-toereikendvariant naar 5,5 procent, terwijl dit volgens de basisbehoeftevariant met 3,3 procent op hetzelfde niveau blijft als in 2007.

Risicogroepen

Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar kampten volgens zowel de lage-inkomensgrens als de budgetgerelateerde grens relatief het vaakst met armoede. In 2006 hadden deze eenoudergezinnen bijna vier keer zo vaak een laag inkomen dan gemiddeld; bij alleenstaanden was dat twee keer zo vaak. Bij de budgetgerelateerde varianten waren de risico's wat kleiner. Ook de herkomst speelt een belangrijke rol in het risico op armoede. Zo moesten niet-westerse allochtonen in 2006 bijna vier keer zo vaak rondkomen van een inkomen onder de lage-inkomensgrens dan autochtonen. Ook volgens de beide varianten van de budgetgerelateerde grens liepen niet-westerse allochtonen een bijna vier keer zo groot risico.

Langdurige armoede licht gedaald

Van de 623 duizend huishoudens met een laag inkomen in 2006 moesten er bijna 200 duizend al vier jaar of langer van een laag inkomen rondkomen. Dit komt neer op 3,3 procent van alle huishoudens en betekende een lichte daling ten opzichte van 2005, toen nog 3,5 procent van de huishoudens langdurig met armoede te kampen had. Volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens kwam een langdurig verblijf in armoede bij 1,2 procent van alle huishoudens voor, volgens de basisbehoeftevariant was dat bij 0,4 procent het geval. Het gaat hier om respectievelijk 70 en 25 duizend huishoudens.

Bijna de helft van de 200 duizend huishoudens die vier jaar of langer een laag inkomen hadden, was vooral op bijstand aangewezen. Bijstandsontvangers waren met 37 procent ook sterk vertegenwoordigd onder de 70 duizend huishoudens die met hun inkomen langdurig onder de niet-veel-maar-toereikendvariant verbleven. Daarentegen vormden zelfstandigen de grootste groep (44 procent) onder de 25 duizend huishoudens die vier jaar of langer met armoede te kampen hadden.

zend huishoudens die langdurig een inkomen onder de basisbehoeftegrens hadden.

Eigen inschattingen lopen in de pas met positieve economische ontwikkeling

Tussen 2005 en september 2008 is het aandeel huishoudens dat aangeeft schulden te moeten maken, voortdurend gedaald. Hoewel in iets mindere mate dan bij huishoudens die een hogere welvaart rapporteren, was dit nadrukkelijk ook het geval bij huishoudens met een lage welvaart.

Het aandeel huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te komen, is in 2007 eveneens gedaald. Wel was hier een duidelijk verschil tussen hogere en lage inkomens. Bij de hogere inkomens zette de daling al in 2006 in, terwijl de omslag bij de huishoudens met een laag inkomen zich pas in 2007 voltrok. De vermindering in financiële problemen is in lijn met de in 2006 en 2007 weer flink op stoom gekomen economie welke gepaard ging met koopkrachtstijgingen. Aanvankelijk trokken hiervan vooral de economisch actieve, hogere inkomensgroepen profijt, maar later volgden ook de lagere inkomensgroepen.

Armoede geconcentreerd in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag

Bijna een kwart van alle huishoudens met een laag inkomen bevond zich in 2005 in één van de vier grote steden. Vooral in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag was het aandeel huishoudens met een laag inkomen hoog. In Utrecht was het aandeel het kleinst. In Amsterdam werden buurten met een hoge armoedeconcentratie aangetroffen in onder meer de stadsdelen Binnenstad, Westerpark, Oud-Zuid en Zuid-oost. In Rotterdam sprongen de wijken Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk, Charlois en Feijenoord eruit en in Den Haag betrof het onder meer de Schildersbuurt, Moerwijk, Laakkwartier en Spoorwijk.

Naar een sluitend huishoudboekje

In de huidige editie is tevens een gastbijdrage van het Nibud opgenomen over de samenstelling en totstandkoming van hun minimumvoorbeeldebegrotingen. De specificaties maken inzichtelijk welke bedragen huishoudens die zijn aangewezen op het sociaal minimum, kunnen besteden aan vaste lasten, reserveringsuitgaven en huishoudgeld. Het gaat hierbij om standaardbegrotingen voor huishoudens die niet te maken hebben met specifieke extra lasten die in hun situatie onvermijdbaar zijn.

1. Armoede-indicatoren

In deze publicatie zijn voor de afbakening van armoede drie verschillende inkomensgrenzen gehanteerd. De lage-inkomensgrens vertegenwoordigt een vast koopkrachtbedrag, terwijl de budgetgerelateerde inkomensgrens gebaseerd is op een pakket van noodzakelijke uitgaven. De derde indicator is afgeleid van het doorsnee inkomen.

Lage-inkomensgrens

De lage-inkomensgrens is voor alle jaren gelijkgesteld aan een bedrag dat een vaste koopkracht vertegenwoordigt. Jaarlijks wordt deze grens dus alleen aangepast voor de prijsontwikkeling. In prijzen van het jaar 2006 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 10 560 euro. Per maand komt dit neer op 880 euro. Voor meerpersoonshuishoudens is de lage-inkomensgrens met behulp van een equivalentiefactor aangepast voor de omvang en samenstelling van het huishouden. Deze factoren geven aan met welk bedrag de inkomensgrens moet worden gecorrigeerd om een vergelijkbaar welvaartsniveau als dat van een alleenstaande te krijgen (zie CBS, 2004).

Bij het vaststellen van de hoogte van de lage-inkomensgrens is deze destijds bewust boven het beleidsmatig minimum (bijstandsuitkering dan wel AOW) gelegd. Hiermee werd beoogd, dat huishoudens die vooral op bijstand of AOW zijn aangewezen, tot de categorie met een laag inkomen gerekend worden. Ook in 2006 lag het inkomen (exclusief huurtoeslag) van een alleenstaande bijstandsontvanger onder de lage-inkomensgrens. Enkele sociale minima zoals eenoudergezinnen met één kind en AOW-paren zijn deze grens in dat jaar dicht genaderd of net gepasseerd.

Budgetgerelateerde grens

De budgetgerelateerde grens is door het SCP vastgesteld aan de hand van normbedragen van het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) voor het jaar 2000. Er zijn twee varianten. De *basisbehoeftevariant* heeft betrekking op uitgaven die een alleenstaande moet doen voor goederen die in Nederland als (vrijwel) onvermijdelijk gelden, zoals voedsel, kleding, wonen en persoonlijke verzorging. De *niet-veel-maar-toereikendvariant* omvat daarboven bescheiden uitgaven voor sociale participatie en recreatie. De normbedragen voor meerpersoonshuishoudens zijn afgeleid met behulp van equivalentiefactoren. De bedragen worden jaarlijks aangepast op basis van de ontwikkeling van het driejaarlijks voortschrijdend gemiddelde in de mediane uitgaven aan voedsel, kleding en wonen (zie Soede, 2006 en Soede en Vrooman, 2008). Bij het bepalen van de budgetgerelateerde grens speelde het beleidsmatig minimum geen rol. In de periode 1990-2006 lag het inkomen van een alleenstaande met alleen bijstand boven de basisbehoeftevariant. Werde daarboven nog huurtoeslag ontvangen, dan kwam het inkomen (op basis van het gemiddeld bedrag aan huurtoeslag) ook boven de niet-veel-maar-toereikendvariant uit.

Staat 1

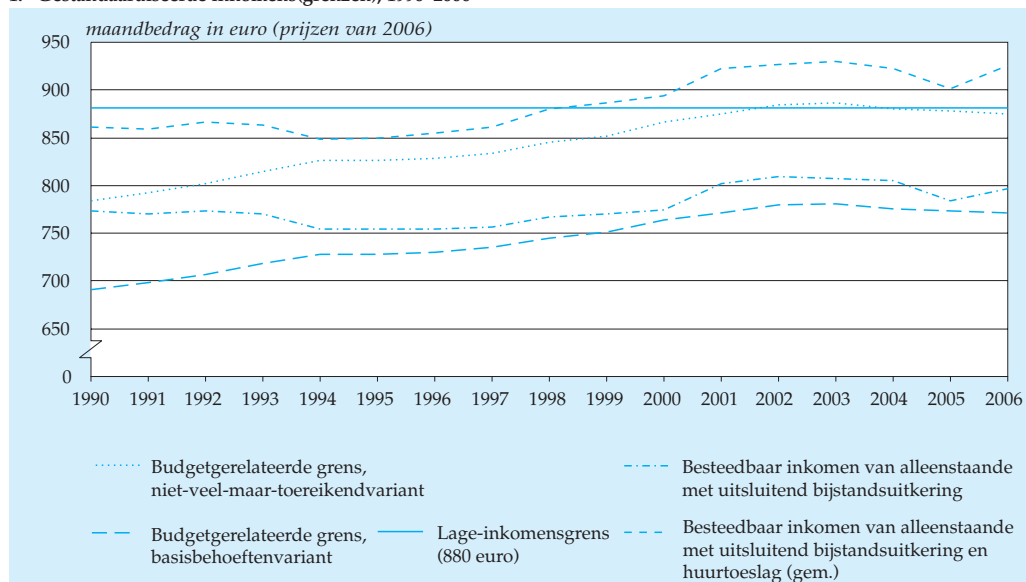
Hoogte van armoedegrenzen en equivalentiefactor van enkele huishoudenstypen, 2000, 2005 en 2006

	Alleenstaande	Paar			Eenoudergezin	
		zonder kind	1 kind	2 kinderen	1 kind	2 kinderen
<i>maandbedrag in euro (lopende prijzen)</i>						
Lage-inkomensgrens¹⁾						
2000	770	1 060	1 290	1 450	1 030	1 160
2005	870	1 190	1 460	1 640	1 160	1 320
2006	880	1 210	1 470	1 660	1 170	1 330
Budgetgerelateerde grens						
<i>basisbehoeftevariant</i>						
2000	670	910	1 110	1 250	890	1 010
2005	760	1 050	1 280	1 440	1 020	1 150
2006*	770	1 060	1 290	1 450	1 030	1 160
<i>niet-veel-maar-toereikendvariant¹⁾</i>						
2000	760	1 040	1 270	1 420	1 010	1 140
2005	870	1 190	1 450	1 630	1 150	1 310
2006*	880	1 200	1 460	1 650	1 160	1 320
Equivalentiefactor						
2000–2006	1,00	1,37	1,67	1,88	1,33	1,51

Bron: CBS/SCP.

¹⁾ In de periode 2000–2006 zijn de lage-inkomensgrens en de niet-veel-maar-toereikendvariant voor een alleenstaande vrijwel aan elkaar gelijk. Doordat dezelfde equivalentieschaal is gebruikt, geldt dit logischerwijs ook voor andere huishoudenstypen. Bij hantering van de lage-inkomensgrens is uitgegaan van het inkomen van het huishouden exclusief huurtoeslag, waardoor de armoedecijfers hoger uitpakken.

1. Gestandaardiseerde inkomens(grenzen), 1990–2006

Bron: CBS/SCP.

Relatieve armoedegrens

Voor een vergelijking van armoede binnen Europa wordt een relatieve armoedegrens gebruikt. Deze inkomensgrens is gelijk aan een zeker percentage (doorgaans 60 procent) van de mediaan van het gestandaardiseerde inkomen.

Aanvullende indicatoren

Naast indicatoren die gebaseerd zijn op het inkomensbedrag dat een huishouden kan besteden, worden ook aanvullende indicatoren gehanteerd zoals de verblijfsduur in armoede, het hebben van financiële problemen en het oordeel over de eigen financiële situatie.

Inkomensbegrip

Het besteedbaar inkomen omvat inkomen uit arbeid, eigen onderneming en vermogen, en overdrachtsinkomen bestaande uit uitkeringen, pensioen en ontvangen partneralimentatie. Betaalde partneralimentatie en premies en belastingen op het inkomen zijn in mindering gebracht. Kinderalimentatie en de ouderlijke bijdrage aan uitwonende kinderen worden niet waargenomen en konden daardoor niet in het inkomensbegrip opgenomen worden. Bij hantering van de lage-inkomensgrens zijn gebonden uitkeringen als de huurtoeslag buiten beschouwing gelaten.

De niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens lag tot 2001 onder de lage-inkomensgrens, maar in de jaren 2001-2006 vrijwel op hetzelfde niveau. Het verschil in uitkomsten tussen deze indicatoren wordt in deze laatste periode dus vrijwel geheel verklaard, doordat bij de bepaling of een inkomen onder de lage-inkomensgrens ligt, de huurtoeslag buiten beschouwing gelaten is. In paragraaf 2.1 wordt verslag gedaan van de omvang van dit verschil.

Onderzoekspopulatie

In 2006 is bijna 94 procent van de totale bevolking van 16,4 miljoen mensen in de onderzoekspopulatie opgenomen. Tot de groepen die buiten beschouwing bleven, behoort onder andere de bevolking die verblijft in instellingen, inrichtingen en tehuizen, in totaal bijna 210 duizend personen. Evenmin zijn studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden, tot de onderzoekspopulatie gerekend. Hierbij ging het om 800 duizend personen die samen 520 duizend huishoudens vormden. De onderzoekspopulatie bestond in 2006 uit bijna 15,4 miljoen personen die tezamen in 6,7 miljoen huishoudens woonden.

Schema 1
Databronnen in het Armoedebericht 2008

Databron	Steekproefomvang (recent jaar)	Onderzoeksjaren
Inkomenspanelonderzoek (IPO)	85 duizend huishoudens (245 duizend personen)	1990–2006 ¹⁾
Regionaal inkomensonderzoek (RIO)	1,9 miljoen huishoudens (5,1 miljoen personen)	2005
Consumenten conjunctuur onderzoek (CCO)	1500 huishoudens (per maand)	2002–2008 ²⁾
Permanent onderzoek leefsituatie (POLS)	10 duizend personen	2003–2004
Sociaal-economische panelonderzoek (SEP)	5 duizend huishoudens	1995–2002
Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC)	9 duizend huishoudens	2005–2007

¹⁾ De belangrijkste bron voor het IPO vormen gegevens van de Belastingdienst. Doordat de gegevens voor het onderzoeksjaar 2006 op het moment van samenstellen van deze publicatie nog onvolledig waren, zijn deze waar nodig aangevuld met berekeningen. Daardoor hebben de cijfers voor 2006 een voorlopig karakter.

²⁾ Gegevens beschikbaar tot en met augustus 2008.

2. Omvang van armoede

2.1 Armoede bij huishoudens, 1990–2006

In 2006 hadden ruim 620 duizend huishoudens een laag inkomen, terwijl zich ruim 380 en 230 duizend huishoudens onder respectievelijk de niet-veel-maar-toereikend- en basisbehoeftevariant van de budgetgerelateerde grens bevonden.

Aandeel lage inkomens neemt in 2006 af

Van de bijna 6,7 miljoen huishoudens in 2006 moest 9,3 procent van een laag inkomen rondkomen. De voorlopige cijfers wijzen daarmee op een daling ten opzichte van 2005 met 0,6 procentpunt. Door deze daling kwam het aantal huishoudens met een laag inkomen in 2006 uit op ruim 620 duizend.

In de jaren negentig lag het aandeel huishoudens met een laag inkomen gemiddeld nog op bijna 15 procent. Nadat in de periode 1996–2002 sprake was van een voortdurende daling van dit aandeel, is dit tussen 2002 en 2005 weer toegenomen. Deze ontwikkeling hangt voor een deel samen met de stijging van de werkloosheid in deze periode. Daarnaast speelde de koopkrachtontwikkeling een rol: in de jaren 2003-2004 nam het inkomen van de meeste groepen slechts weinig toe, terwijl er in 2005 in doorsnee zelfs sprake was van een daling. Doordat de werkloosheid in de loop van 2005 begon af te nemen en de koopkracht van huishoudens in 2006 fors toenam (zie Lok, 2008), daalde in 2006 het aandeel huishoudens dat van een laag inkomen moest rondkomen.

Ook daling van aandeel met inkomen onder niet-veel-maar-toereikendvariant

In 2006 hadden ruim 380 duizend (5,7 procent) huishoudens een inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens. Volgens de basisbehoeftevariant gaat het om ruim 230 duizend (3,5 procent) huishoudens. Beide varianten laten voor de ontwikkeling van het aandeel huishoudens met kans op armoede voor de periode 1990-2006 in grote lijnen een gelijk verloop zien als volgens de lage-inkomensgrens. Voor de ontwikkeling van het aantal huishoudens onder de budgetgerelateerde grens speelt echter mede een rol, dat een stijging van de koopkracht ook (vertraagd) uitwerking heeft op de hoogte van deze inkomensgrens. Doordat de budgetgerelateerde grens een stijging van het inkomen voor een deel volgt, leidt een koopkrachtstijging bij deze grens in mindere mate tot een lager aantal huishoudens met kans op armoede dan bij de in koopkracht gelijkblijvende lage-inkomensgrens. Over een langere periode gezien verklaart dit het wat vlakke verloop van de ontwikkeling van huishoudens met een inkomen onder de budgetgerelateerde grens.

Staat 2

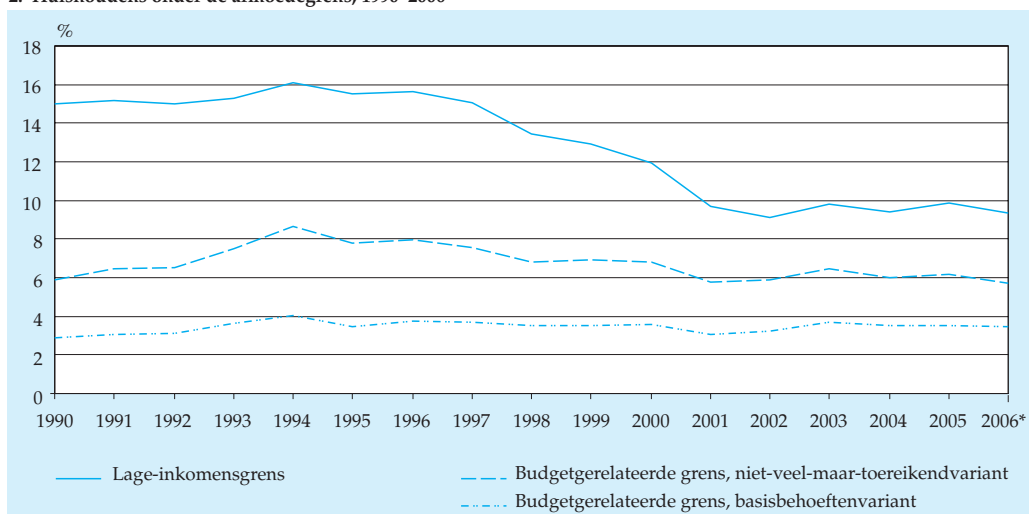
Huishoudens met een inkomen onder armoedegrens, 1996–2006¹⁾

	Huishoudens, totaal	Lage-inkomensgrens	Budgetgerelateerde grens		Lage-inkomensgrens	Budgetgerelateerde grens	
			niet-veel-maar-toereikend	basis-behoeften		niet-veel-maar-toereikend	basis-behoeften
	x 1 000				%		
1996	6 209	970	495	233	15,6	8,0	3,7
1997	6 331	953	479	234	15,1	7,6	3,7
1998	6 413	861	438	227	13,4	6,8	3,5
1999	6 453	835	447	227	12,9	6,9	3,5
2000	6 547	781	444	236	11,9	6,8	3,6
2000	6 399	754	435	227	11,8	6,8	3,5
2001	6 480	627	374	197	9,7	5,8	3,0
2002	6 539	596	383	210	9,1	5,9	3,2
2003	6 545	641	423	242	9,8	6,5	3,7
2004	6 573	618	393	231	9,4	6,0	3,5
2005	6 615	652	409	232	9,9	6,2	3,5
2006*	6 674	623	382	233	9,3	5,7	3,5

Bron: CBS (Inkomsstatistiek).

¹⁾ De Inkomsstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1996–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2006.

2. Huishoudens onder de armoedegrens, 1990–2006* ¹⁾

Bron: CBS (Inkomsstatistiek).

¹⁾ De Inkomsstatistiek is gereviseerd. Hierdoor zijn de cijfers uit de reeks 1990–2000 niet geheel vergelijkbaar met die uit de reeks 2000–2006.

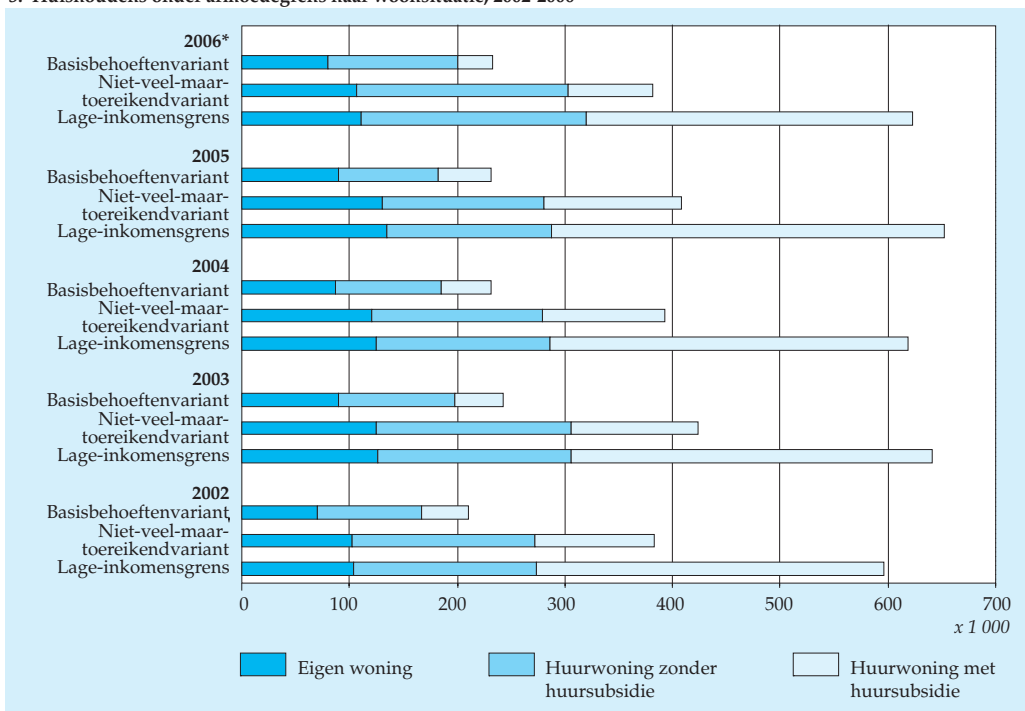
Omvang van armoede verschilt sterk per indicator

Het aantal huishoudens dat zich onder een armoedegrens bevindt, is uiteraard afhankelijk van de hoogte van de gebruikte inkomensgrens en de aard van het gehanteerde inkomensbegrip (zie hoofdstuk 1). Zo ligt het inkomensniveau van de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens steeds ruim 13 procent hoger dan die van de basisbehoeftevariant. Daardoor telt deze variant in 2006 bijna 150 duizend huishoudens onder de armoedegrens meer dan de basisbehoeftevariant.

Ofschoon de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens en de lage-inkomensgrens conceptueel sterk van elkaar verschillen, lagen zij in de jaren 2001-2006 toevallig op vrijwel hetzelfde niveau. Het verschil in uitkomsten tussen deze beide indicatoren komt daardoor in deze periode nagenoeg geheel voor rekening van het onderscheid in het gehanteerde inkomensbegrip. Om te bepalen of een inkomen onder de budgetgerelateerde grens ligt, wordt de huurtoeslag bij het inkomen geteld, bij de lage-inkomensgrens blijft deze echter buiten beschouwing. Daardoor kwam in 2006 het aantal huishoudens met een laag inkomen 240 duizend (ruim 60 procent) hoger uit dan het aantal met een inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendvariant. Logischerwijs ging het bij dit verschil in de periode 2001-2006 dus vrijwel uitsluitend om huishoudens die huurtoeslag ontvingen. Hierdoor bestond bijna de helft van de huishoudens met een laag inkomen in 2006 uit huishoudens die huurtoeslag ontvingen, terwijl dit slechts voor een op de vijf huishoudens met een inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendvariant gold. Dit verschil tussen deze armoede-indicatoren werkt uiteraard ook door in andere uitkomsten die in dit Armoedebericht besproken worden.

3. Huishoudens onder armoedegrens naar woonsituatie, 2002-2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.2 *Ramingen 2007–2008*

In de periode 2006–2008 daalt het percentage lage inkomens naar verwachting met ruim 1,5 procentpunt. Het aandeel huishoudens onder de budgetgerelateerde grens daalt echter nauwelijks. Afnames deden zich vooral voor in 2007.

Ramingsmethode

Om de armoedecijfers te actualiseren – de meest recente dateren van 2006 – worden ramingen van de statische koopkrachtontwikkeling van het Centraal Planbureau voor een groot aantal groepen aan, vooral, de onderkant van de inkomensverdeling toegepast op de inkomensgegevens van het Inkomenspanelonderzoek 2006. Tezamen met de verwerking van verwachte veranderingen in de omvang van deze groepen worden zo de percentages armen voor de jaren na 2006 bepaald. Het is gebruikelijk dat de ramingen ook betrekking hebben op het komende jaar, in dit geval 2009. Omdat de verwachte inkomensveranderingen op het moment van ter perse gaan nog heel onzeker waren, is besloten hiervan af te zien. Het SCP zal echter zo spoedig mogelijk alsnog de geraamde armoedecijfers voor 2009 publiceren.

Koopkracht stijgt in 2007, maar daalt licht in 2008

In 2007 gingen alle huishoudens er gemiddeld met 1,5 procent in koopkracht op vooruit. De koopkrachtstijging van de afzonderlijke groepen schommelde rond dit algemene gemiddelde. Het sterkst steeg de koopkracht van werknemers met kinderen (2,1 procent), terwijl die van 65-plussers met 1,2 procent het minst toenam.

Voor de huishoudens onder de drie armoedecriteria was de stijging geringer. De toename van de koopkracht voor huishoudens onder de lage-inkomensgrens bleef een half procentpunt achter bij die van de gehele bevolking. Voor degenen onder de twee budgetgerelateerde varianten was de stijging nog iets geringer. De huishoudens onder de niet-veel-maar-toereikendvariant gingen er in 2007 gemiddeld 0,8 procent op vooruit, die onder de basisbehoeftevariant 0,7 procent.

Dit beeld van een (enigszins) achterblijvende koopkrachtstijging voor de huishoudens onder de drie armoedecriteria, herhaalt zich bij een verdere uitsplitsing naar sociaaleconomische groepen. De meeste groepen onder de lage-inkomensgrens gingen er in 2007 ruim een procent op vooruit. De koopkracht van de verschillende groepen onder de twee budgetgerelateerde varianten nam eveneens toe, maar in iets mindere mate.

Het jaar 2008 laat een negatiever beeld zien. Binnen de gehele bevolking maken vrijwel alle groepen een lichte koopkrachtdaling mee. Alleen de alleenstaande uitkeringsgerechtigden gaan er nog iets op vooruit (0,2 procent). Van degenen onder de armoedegrenzen blijft de gemiddelde koopkracht vrijwel intact. Hier vormen de werknemers met kinderen een positieve uitzondering: van alle arme groepen zijn zij de enige die er in koopkracht op vooruit gaan. In het geval van de lage-inkomensgrens gaat het om een stijging met 1,6 procent, bij de twee budgetgerelateerde varianten om een stijging met 1,5 en 2,0 procent.

Staat 3

Gemiddelde geraamde koopkrachtmutaties voor enkele sociaaleconomische groepen, 2007–2008

	2007	2008	2006–2008
	%		
Huishoudens, totaal	1,5	-0,3	1,2
Werknemer zonder kinderen	1,7	-0,4	1,3
Werknemer met kinderen	2,1	-0,4	1,7
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	1,8	0,2	2,0
Uitkeringsontvanger, gezin	1,8	-0,2	1,6
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	1,2	-0,5	0,7
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	1,2	-0,4	0,8
Inkomen onder de lage-inkomensgrens	1,0	0,0	1,0
Werknemer zonder kinderen	1,1	-0,3	0,8
Werknemer met kinderen	1,2	1,6	2,8
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	1,3	-0,1	1,2
Uitkeringsontvanger, gezin	1,3	-0,4	0,9
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	1,0	-0,3	0,7
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	1,2	0,0	1,2
Inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendvariant	0,8	-0,1	0,7
Werknemer zonder kinderen	1,0	-0,3	0,7
Werknemer met kinderen	1,2	1,5	2,7
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	0,9	-0,4	0,5
Uitkeringsontvanger, gezin	1,4	-0,3	1,1
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	1,0	-0,3	0,7
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	1,2	-0,1	1,1
Inkomen onder de basisbehoeftevariant	0,7	0,0	0,7
Werknemer zonder kinderen	1,0	-0,3	0,7
Werknemer met kinderen	1,1	2,0	3,1
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	0,8	-0,5	0,3
Uitkeringsontvanger, gezin	1,4	-0,3	1,1
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	1,0	-0,3	0,7
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	1,2	-0,1	1,1

Bron: CBS (IPO 2006); CPB 2008 (SCP-bewerking).

Armoedepercentage daalt tussen 2006 en 2008 volgens lage-inkomensgrens, en blijft vrijwel gelijk volgens de budgetgerelateerde grens

De gunstige koopkrachtontwikkeling in 2007 werkt door in een daling van het percentage lage inkomens. Dit percentage verminderde van 9,3 in 2006 tot 7,9 in 2007. De afname van de percentages huishoudens onder de twee budgetgerelateerde criteria is veel minder uitgesproken. Het aandeel arme huishoudens volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant daalde van 5,7 naar 5,3 procent, terwijl de basis-behoeftevariant een afname liet zien van 3,5 naar 3,3 procent.

Tussen 2006 en 2007 nam vooral het aandeel lage inkomens onder de 65-plussers af. Bevond zich in 2006 nog 11,2 procent van hen onder de lage-inkomensgrens, een jaar later was dit percentage bijna gehalveerd tot 6,6. Dit komt doordat vanaf 2006 de AOW-uitkering vrijwel gelijk is aan de lage-inkomensgrens. De daling bij de andere groepen is veel kleiner en bedraagt meestal enige tienden van procentpunten. Een uitzondering vormen de alleenstaande uitkeringsgerechtigden. Deze groep kent veruit het grootste aandeel lage inkomens (46,8 procent in 2006), maar dit percentage daalde in 2007 met ruim twee procentpunten. Het aandeel armen volgens de twee varianten van de budgetgerelateerde grens nam tussen 2006 en 2007 bij alle sociaaleconomische groepen met enkele tienden van procentpunten af.

In 2008 verandert er niet heel veel. Het percentage lage inkomens daalt iets (van 7,9 naar 7,6), terwijl dat onder de basisbehoeftevariant gelijk blijft en dat onder de niet-veel-maar-toereikendvariant zeer licht stijgt. Volgens de twee laatste criteria neemt onder vrijwel alle groepen het aandeel armen enigszins toe, maar is er bij de werkenden sprake van een (zeer) lichte daling. Bij de huishoudens onder de lage-inkomensgrens komt eenzelfde beeld naar voren. Ook hier zijn het de werkenden bij wie het aandeel armen licht vermindert, terwijl dat bij de overige groepen constant blijft of enigszins toeneemt.

Staat 4
Raming van aantal huishoudens onder de armoedegrens, 2007–2008

	Huis- houdens 2006*	w.o. met inkomen onder armoedegrens			
		2006*	2007	2008	mutatie 2006–2008 (procentpunt)
	<i>x 1 000</i>	<i>%</i>			
<i>lage-inkomensgrens</i>					
Werknemer zonder kinderen	2 136	3,0	2,7	2,5	-0,5
Werknemer met kinderen	1 306	4,2	3,7	3,4	-0,8
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	391	46,8	44,4	44,2	-2,6
Uitkeringsontvanger, gezin	547	22,7	22,0	22,1	-0,6
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	748	11,2	6,6	6,8	-4,4
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	641	2,2	1,6	1,6	-0,6
Totaal ¹⁾	6 674	9,3	7,9	7,6	-1,7
<i>budgetgerelateerde grens – niet-veel-maar-toereikendvariant</i>					
Werknemer zonder kinderen	2 136	2,6	2,4	2,3	-0,3
Werknemer met kinderen	1 306	3,0	2,7	2,6	-0,4
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	391	22,8	22,0	23,6	0,8
Uitkeringsontvanger, gezin	547	12,2	11,9	12,7	0,5
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	748	3,8	3,5	4,7	0,9
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	641	1,4	1,3	1,6	0,2
Totaal ¹⁾	6 674	5,7	5,3	5,5	-0,2
<i>budgetgerelateerde grens – basisbehoeftenvariant</i>					
Werknemer zonder kinderen	2 136	1,8	1,7	1,6	-0,2
Werknemer met kinderen	1 306	1,7	1,6	1,5	-0,2
Uitkeringsontvanger, alleenstaande	391	10,2	10,1	10,8	0,6
Uitkeringsontvanger, gezin	547	6,0	5,6	5,8	0,2
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, alleenstaand	748	2,0	1,7	1,8	-0,2
Pensioenontvanger 65 jaar en ouder, paar	641	0,7	0,6	0,6	-0,1
Totaal ¹⁾	6 674	3,5	3,3	3,3	-0,2

Bron: CBS (IPO 2006); CPB 2008 (SCP-bewerking).

¹⁾ Inclusief zelfstandig ondernemers, freelancers en huishoudens met inkomen uit vermogen.

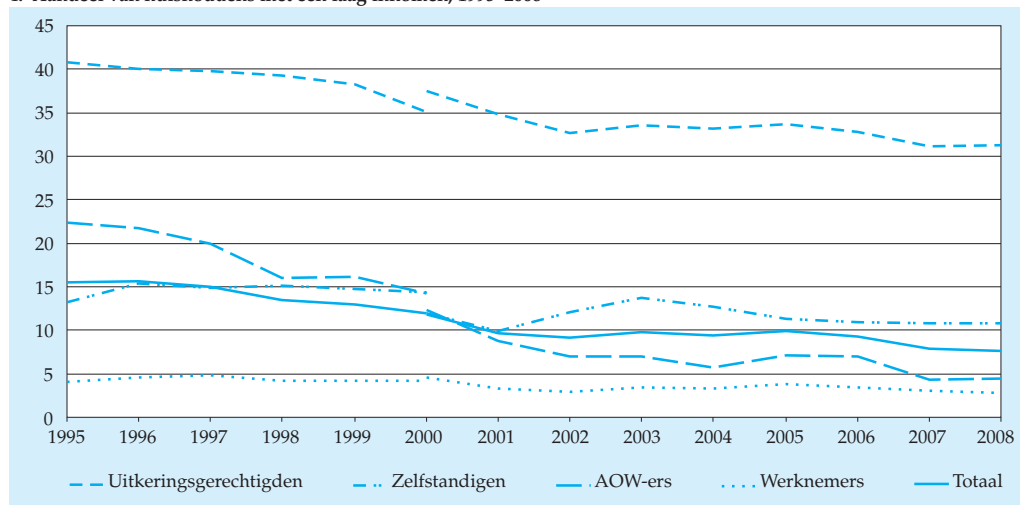
Vanaf jaren negentig sterke daling lage inkomens

Over langere termijn bezien – vanaf medio jaren negentig – is de omvang van armoede op grond van de lage-inkomensgrens flink afgenomen. Er is sprake van een halvering: in 1995 en 1996 bedroeg het aandeel huishoudens met een laag inkomen nog bijna 16 procent, terwijl de ramingen voor 2008 uitkomen op minder dan 8 procent. Met name de daling bij de AOW-ers valt op. Binnen deze categorie is het aandeel huishoudens met een laag inkomen afgenomen van 22 naar 5 procent.

Bij de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens is de dalende trend in deze periode minder uitgesproken. Het totale aandeel arme huishoudens is, nadat het in de eerste helft van de jaren negentig was opgelopen, vanaf 1996 gedaald van 8 naar 5,5 procent. Ook nu zijn het de AOW-ers die relatief de sterkste verbetering van hun inkomenspositie hebben ervaren: binnen deze groep is het aandeel arme huishoudens verminderd van 6 tot iets meer dan 3 procent.

De basisbehoeftevariant, tot slot, vertoont een vrijwel vlak verloop sinds medio jaren negentig. Het aandeel huishoudens dat volgens dit criterium in armoede verkeert, schommelt in deze gehele periode rond 3,5 procent.

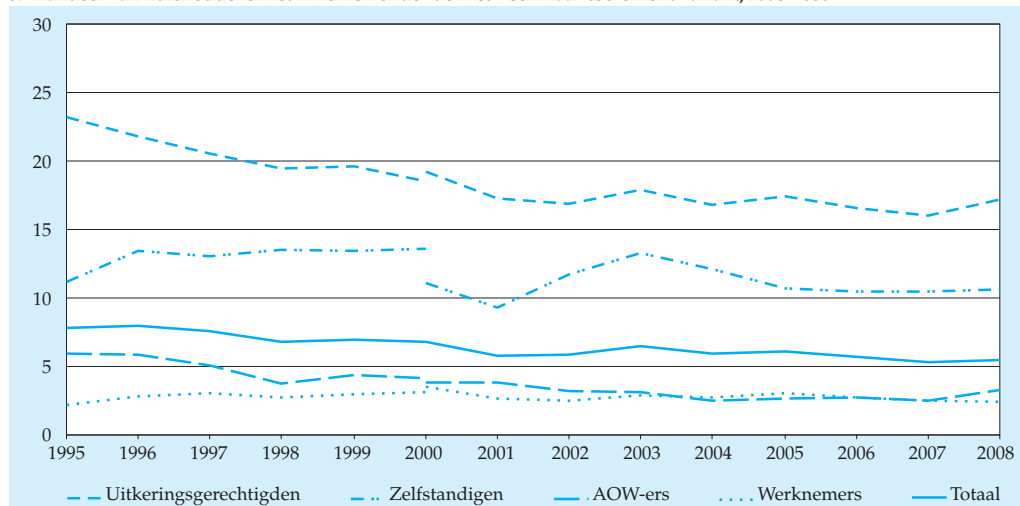
4. Aandeel van huishoudens met een laag inkomen, 1995-2008¹⁾

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek) en CPB, SCP-bewerking.

¹⁾ De cijfers van 2006 zijn voorlopig, terwijl de cijfers van 2007-2008 een raming betreffen. Als gevolg van een revisie van de Inkomensstatistiek sluiten de cijfers uit de reeks 1995-2000 niet geheel aan op die uit de reeks 2000-2008.

5. Aandeel van huishoudens met inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendvariant, 1995-2008¹⁾

Bron: CBS (Inkomenspanelonderzoek) en CPB, SCP-bewerking.

¹⁾ De cijfers van 2006 zijn voorlopig, terwijl de cijfers van 2007-2008 een raming betreffen. Als gevolg van een revisie van de Inkomensstatistiek sluiten de cijfers uit de reeks 1995-2000 niet geheel aan op die uit de reeks 2000-2008.

2.3 Risicogroepen

2.3.1 Samenstelling van het huishouden en leeftijd

Eenoudergezinnen met minderjarige kinderen hebben het vaakst met een laag inkomen te kampen. Van hen had ruim een van de drie in 2006 een laag inkomen. Ouderen hadden de laagste kans op armoede.

Hoogste kans op armoede bij eenoudergezinnen

Onder eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen komt een laag inkomen relatief het meest voor. In 2006 had 36 procent van deze groep een laag inkomen. Dit aandeel is bijna vier keer zo hoog als gemiddeld. De ongunstige inkomenspositie van deze groep komt onder meer, doordat de ouder doorgaans de enige binnen het gezin is die inkomen heeft. Bovendien gaat het hierbij vaak om een inkomen op bijstandsniveau. Ook alleenstaanden tot 65 jaar bevinden zich relatief vaak onder de lage-inkomensgrens: van hen moest bijna 19 procent van een laag inkomen rondkomen. Het minste risico op armoede lopen paren zonder minderjarige kinderen. Bij deze huishoudens kwam een laag inkomen in slechts 3 procent van de gevallen voor.

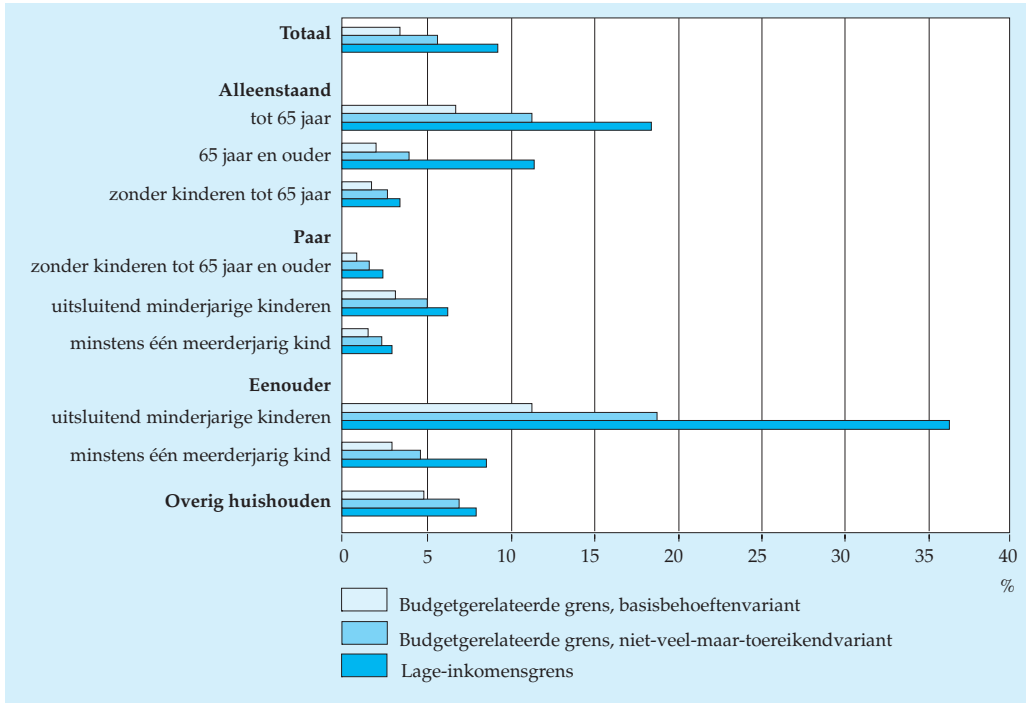
De budgetgerelateerde grens laat globaal eenzelfde beeld zien. Ook hier lopen eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en alleenstaanden tot 65 jaar het hoogste risico op armoede. De mate waarin dit gebeurt, verschilt soms sterk tussen de diverse armoedegrenzen. Dit geldt vooral voor eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen. Volgens de lage-inkomensgrens heeft deze groep een bijna vier maal zo hoge kans dan gemiddeld op een laag inkomen, bij de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens is dit ruim drie maal zo hoog.

Gunstige inkomenspositie voor ouderen

De hoogte van het huishoudensinkomen en daarmee de kans op armoede varieert per levensfase. Zo stijgt het arbeidsinkomen van personen naarmate ze ouder worden op grond van werkervaring en het aanvaarden van beter betaalde functies. Op latere leeftijd, tussen 55 en 65 jaar, raken echter steeds meer mensen afhankelijk van een uitkering, onder meer door voortijdige uittreding uit het arbeidsproces, zodat in deze leeftijdsgroep het aandeel met een laag inkomen wat hoger is. Onder 65-plussers is het aandeel met een laag inkomen het laagst. Dit komt, doordat de meeste ouderen naast de AOW een aanvullend (pensioen)inkomen hebben. Binnen de groep ouderen is de kans op armoede hoger voor alleenstaanden dan voor paren.

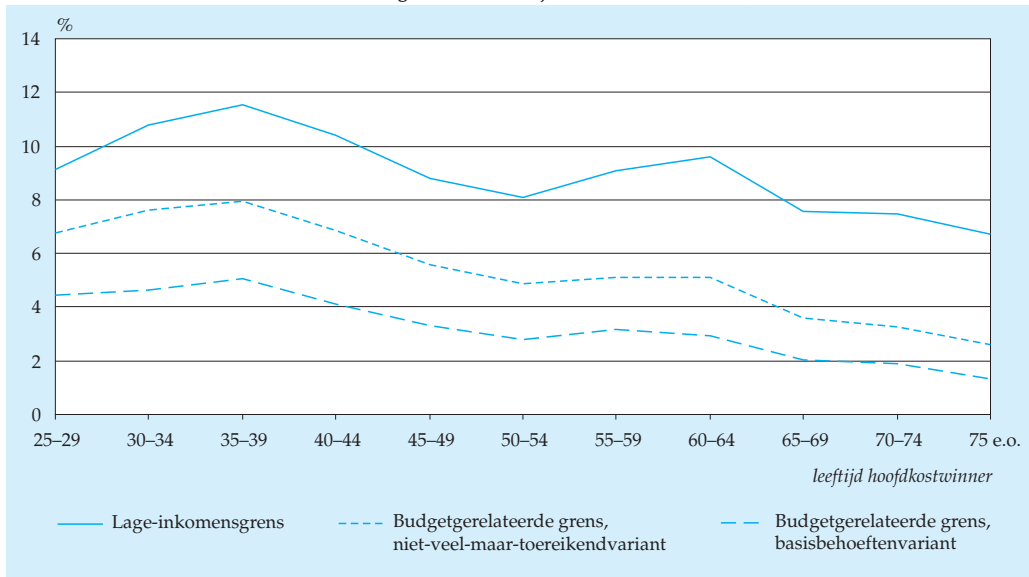

6. Aandeel huishoudens met inkomen onder armoedegrens, naar samenstelling, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

7. Huishoudens met inkomen onder armoedegrens, naar leeftijd van hoofdkostwinner, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.3.2 *Bron van inkomen*

Een laag inkomen komt relatief het meest voor bij huishoudens die vooral afhankelijk zijn van een uitkering. Van hen had in 2006 ruim één op de zes een laag inkomen. De budgetgerelateerde grens laat voor deze groep een veel kleiner aandeel zien.

Relatief veel lage inkomens onder uitkeringsontvangers en zelfstandigen

Van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering moeten rondkomen, had in 2006 bijna driekwart een laag inkomen. Ook onder ontvangers van een werkloosheidsuitkering of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag dit aandeel met respectievelijk 22 en 25 procent ruim boven het gemiddelde. Van de groepen die vooral afhankelijk van een overdrachtsinkomen zijn, namen pensioenontvangers de meest gunstige positie in. Bij hen bedroeg het aandeel met een laag inkomen in 2006 slechts 6,9 procent hetgeen bijna 2,5 procentpunt onder het gemiddelde ligt.

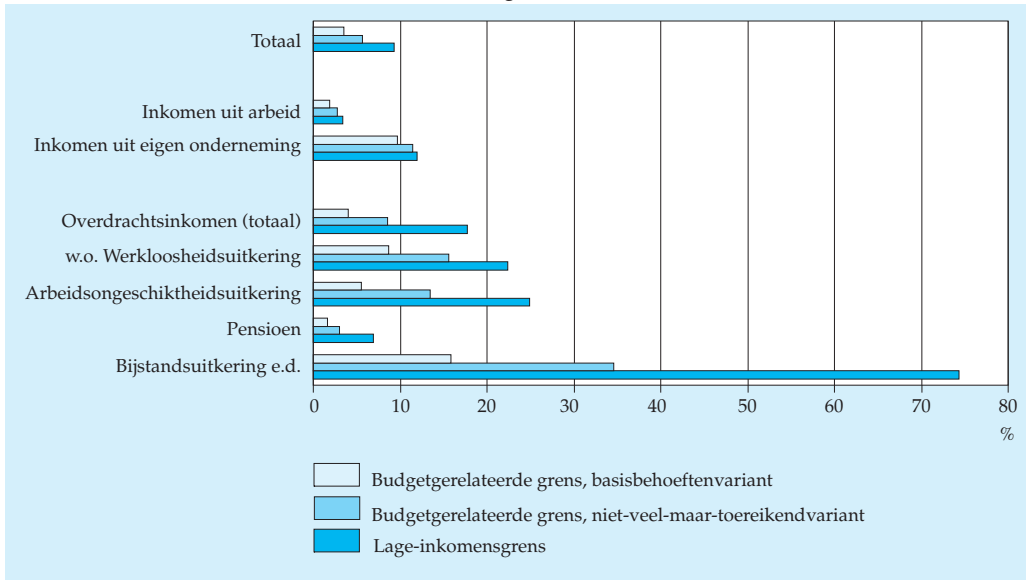
Van de huishoudens die hun inkomen uit werk betrekken, hadden in 2006 alleen zelfstandigen met 12 procent vaker dan gemiddeld een laag inkomen. Het gaat hier om zelfstandigen die slechts een geringe winst boekten of met een verlies te kampen hadden. In de meeste gevallen heeft een laag inkomen bij hen geen langdurig karakter. Bij huishoudens waarvan het inkomen vooral uit loon bestond, was het aandeel lage inkomens met 3,4 procent het laagst.

Hantering van de budgetgerelateerde grenzen levert voor de onderscheiden groepen in grote lijnen weer eenzelfde beeld op van het risico op armoede. De hoogte van dit risico verschilt echter aanzienlijk tussen de gebruikte armoede-indicatoren. Zo had van de bijstandsonvangers 16 en 35 procent een inkomen onder respectievelijk de basisbehoeftevariant en de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens. In paragraaf 2.1 is toegelicht, dat het geringere aantal ten opzichte van de lage-inkomensgrens vooral wordt veroorzaakt door het meetellen van de huurtoeslag in het inkomen, waardoor het inkomen van deze groepen boven de budgetgerelateerde grens kan uitkomen.

Samenstelling arme huishoudens naar inkomensbron verschilt sterk per indicator

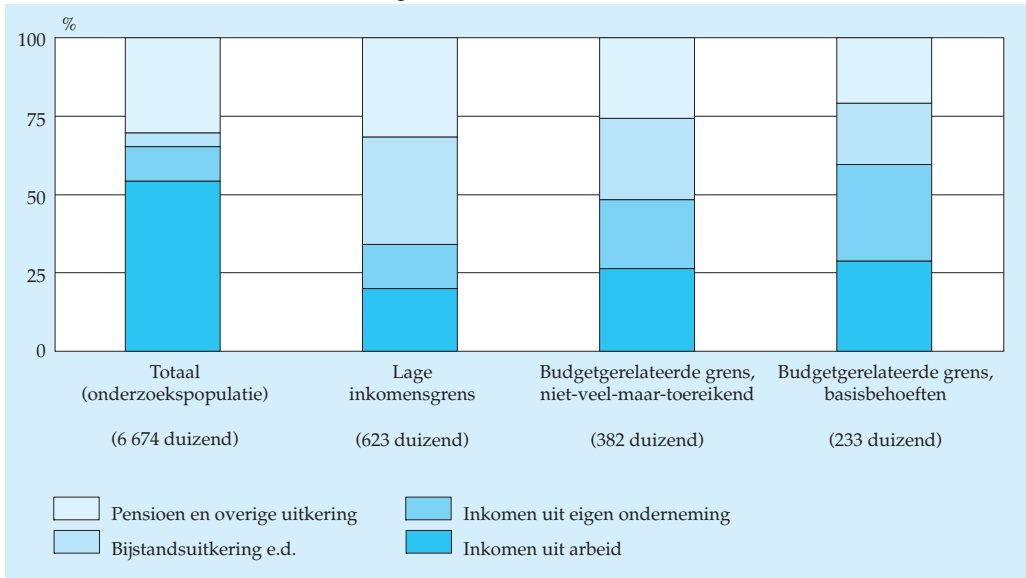
De verschillen tussen de uitkomsten bij de diverse armoede-indicatoren leiden tot een betrekkelijk groot onderscheid in de samenstelling van de arme bevolkingsgroep. Zo bestond 66 procent van de totale groep met een laag inkomen in 2006 uit huishoudens die vooral op een uitkering of pensioen aangewezen waren. Volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens bedroeg dit aandeel 52 procent, volgens de basisbehoeftevariant slechts 40 procent. Terwijl bijstandsonvangers de grootste groep vormden binnen huishoudens met een laag inkomen, waren dit bij de basisbehoeftevariant zelfstandigen, terwijl bij de niet-veel-maar-toereikendvariant werknemers, bijstandsonvangers en ontvangers van pensioen en overige uitkeringen elkaar in omvang weinig ontlepen.

8. Aandeel van huishoudens met inkomen onder armoedegrens, naar voornaamste inkomensbron, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

9. Huishoudens met inkomen onder armoedegrens, naar voornaamste inkomensbron, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.3.3 Land van herkomst

Onder huishoudens met een niet-westerse hoofdkostwinner komt een laag inkomen bijna vier maal zo veel voor als bij autochtone huishoudens. Onder de tweede generatie is de kans op armoede kleiner dan onder de eerste generatie.

Veel lage inkomens onder niet-westerse huishoudens

Van het half miljoen huishoudens met een hoofdkostwinner van niet-westerse herkomst had in 2006 ruim 28 procent een laag inkomen. Dit aandeel is bijna vier keer zo hoog als bij autochtone huishoudens. Binnen de niet-westerse huishoudens liep het aandeel met een laag inkomen uiteen van 22 procent (Suriname) tot 32 procent (Marokko) en 33 procent (overig niet-westers land).

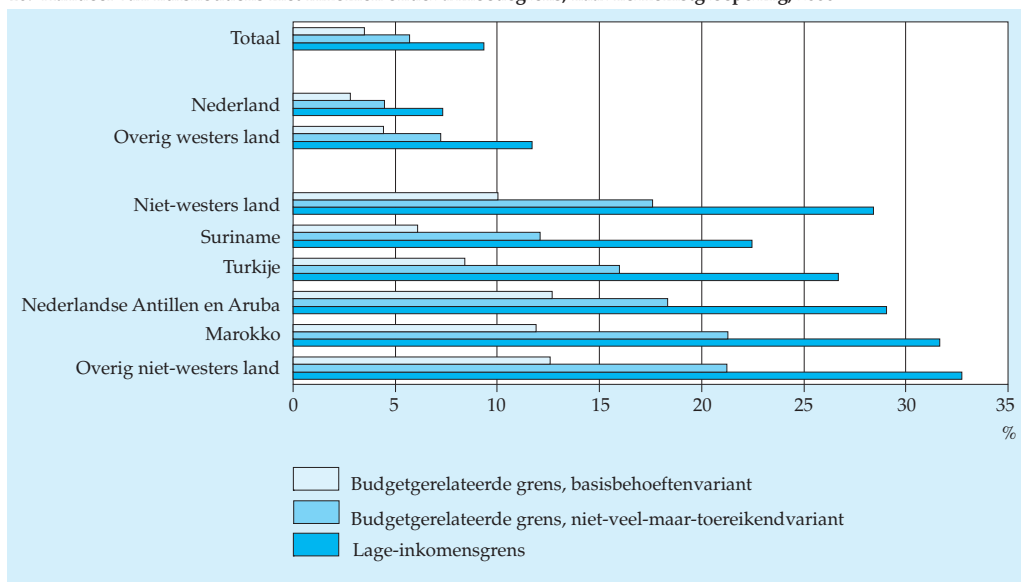
Volgens de budgetgerelateerde grens behoorde 10 procent (basisbehoeftevariant) en bijna 18 procent (niet-veel-maar-toereikendvariant) van de niet-westerse huishoudens tot de groep met risico op armoede. De rangorde naar hoogte van risico op armoede is binnen huishoudens met een niet-westerse herkomst afhankelijk van de gehanteerde armoede-indicator. Zo was dit risico volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens het hoogst bij Marokkaanse huishoudens, maar volgens de basisbehoeftevariant bij Antilliaanse en Arubaanse huishoudens.

Inkomenspositie tweede generatie gunstiger dan van eerste generatie

Slechts een van de zeven à acht hoofdkostwinners van niet-westerse huishoudens behoorde in 2006 tot de tweede generatie, dat wil zeggen dat deze persoon zelf in Nederland geboren is. Onder deze kleine, maar snel groeiende groep kwam een laag inkomen relatief minder vaak voor (17 procent) dan bij de eerste generatie van niet-westerse allochtonen, die buiten Nederland geboren zijn (30 procent). Voor de tweede generatie lag dit aandeel vijf procentpunten onder dat van 2001, terwijl dit voor de eerste generatie onveranderd bleef.

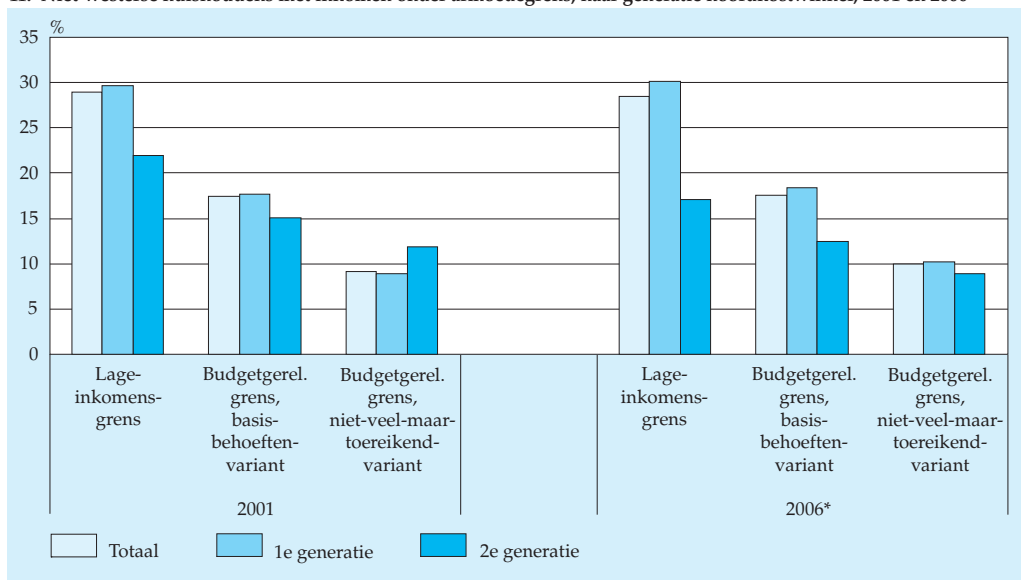
Bij de budgetgerateerde inkomensgrens waren de verschillen tussen de tweede en eerste generatie minder groot. Volgens de basisbehoeftevariant was in 2001 het aandeel van de tweede generatie dat onder deze inkomensgrens leefde (12 procent), zelfs hoger dan dat van de eerste generatie (9 procent). In 2006 was het aandeel van de tweede generatie (9 procent) ook voor deze armoede-indicator tot onder dat van de eerste generatie (10 procent) gedaald. Ook bij de niet-veel-maar-toereikendvariant daalde het aandeel van niet-westerse huishoudens van de tweede generatie dat onder deze armoedegrens verbleef, en wel van 15 procent in 2001 tot ruim 12 procent in 2006.

10. Aandeel van huishoudens met inkomen onder armoedegrens, naar herkomstgroepering, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

11. Niet-westerse huishoudens met inkomen onder armoedegrens, naar generatie hoofdkostwinner, 2001 en 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.4 *Intensiteit van armoede*

De intensiteit van armoede is het inkomenstekort ten opzichte van de gebruikte armoedegrens. Terwijl de lage-inkomensgrens voor 2006 een lichte daling van het inkomenstekort ten opzichte van 2005 laat zien, steeg dit tekort volgens beide varianten van de budgetgerelateerde grens fors.

Lagere intensiteit van armoede volgens lage-inkomensgrens in 2006

Het inkomen van huishoudens met een laag inkomen lag in 2006 in doorsnee 10,9 procent onder de lage-inkomensgrens. Een jaar eerder bedroeg dit mediane inkomenstekort 11,2 procent. De intensiteit van armoede is in 2006 dus licht gedaald. De budgetgerelateerde grens laat een veel hoger inkomenstekort zien voor 2006, namelijk bijna 26 procent en 17,5 procent voor respectievelijk de basisbehoefte- en niet-veel-maar-toereikendvariant. Voor beide varianten was dit inkomenstekort juist hoger dan in 2005, en wel met zo'n twee procentpunt.

Het inkomenstekort kan ook als een (gestandaardiseerd) inkomensbedrag in euro worden uitgedrukt. In 2006 kwamen huishoudens met een laag inkomen in doorsnee 100 euro per maand tekort om net boven de lage-inkomensgrens uit te komen. Voor de budgetgerelateerde grens was dit inkomenstekort een stuk hoger, en wel 230 en 180 euro per maand voor respectievelijk de basisbehoeftevariant en de niet-veel-maar-toereikendvariant.

Sterke concentratie van huishoudens dicht onder lage-inkomensgrens

Het boven geconstateerde verschil in intensiteit van armoede wijst erop dat de spreiding van de inkomenstekorten per armoedegrens sterk verschilt. Zo had 26 en 35 procent van de huishoudens onder respectievelijk de basisbehoefte- en de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens in 2006 een inkomenstekort van minder dan 10 procent. Voor de lage-inkomensgrens ging het hier om 46 procent van de huishoudens. Dit verschil komt, doordat niet ver onder de lage-inkomensgrens grote concentraties te vinden zijn van huishoudens die afhankelijk zijn van bijstand of AOW. De groep arme huishoudens bestond bij de budgetgerelateerde grens in sterkere mate uit werknemers en zelfstandigen (zie paragraaf 2.3.2), die een grotere spreiding in de hoogte van het inkomen vertonen.

Staat 5

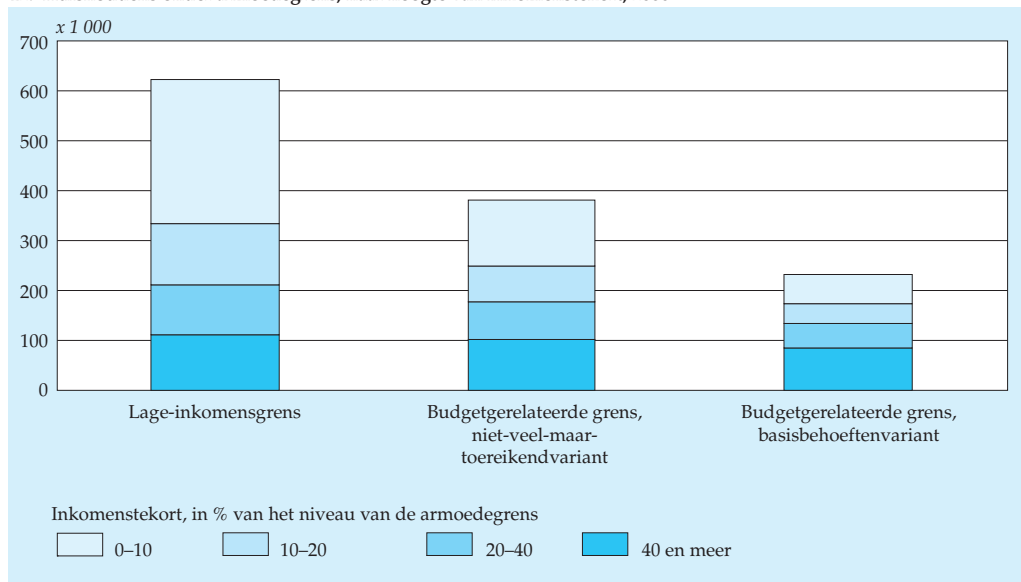
Mediaan van inkomstekort¹⁾ ten opzichte van armoedegrens, 2000–2006

	Lage-inkomensgrens			Budgetgerelateerde grens		
	bedrag per maand (euro, prijspeil 2006)	niet-veel-maar-toereikend	basis-behoeften	in procenten van het niveau van de armoedegrens	niet-veel-maar-toereikend	basis-behoeften
2000	110	110	180	11,7	12,9	22,6
2001	80	120	190	9,1	13,1	22,8
2002	80	140	200	9,2	14,5	23,6
2003	90	160	210	10,6	15,9	23,9
2004	100	170	250	10,9	16,7	28,6
2005	100	150	210	11,2	15,1	23,9
2006*	100	180	230	10,9	17,5	25,8

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Het inkomstekort is het extra inkomen dat een huishouden nodig zou hebben om precies op de armoedegrens te komen. Bij de bedragen in euro gaat het om een gestandaardiseerd bedrag. Voor meerpersoonshuishoudens moet dit bedrag met de equivalentiefactor vermenigvuldigd worden om een bedrag in termen van besteedbaar huishoudensinkomen te krijgen. Voor een echtpaar, bijvoorbeeld, bedraagt deze factor 1,37. Een gestandaardiseerd inkomstekort van 100 euro per maand komt voor een echtpaar dus neer op een tekort aan besteedbaar huishoudensinkomen van 137 euro.

12. Huishoudens onder armoedegrens, naar hoogte van inkomstekort, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

2.5 Personen in armoede

Onder de bevolking die behoort tot een huishouden met kans op armoede vormen minderjarige kinderen een betrekkelijk grote groep. Ook vrouwen maken relatief vaak deel uit van een huishouden met een laag inkomen.

Daling van het aantal personen in armoede

De 623 duizend huishoudens met een laag inkomen bestonden gemiddeld uit 2 personen. In totaal moesten in 2006 dus 1,2 miljoen mensen (8 procent) van een laag inkomen rondkomen, ruim 100 duizend minder dan in 2005. Voor beide varianten van de budgetgerelateerde grens bestond een huishouden met kans op armoede gemiddeld uit 2,2 personen. Volgens de niet-veel-maar-toereikendvariant leefde in 2006 bijna 830 duizend (5,4 procent) en volgens de basisbehoeftevariant 510 duizend (3,3 procent) mensen onder de armoedegrens. Ook hier is sprake van een daling ten opzichte van het voorafgaande jaar.

Kinderen oververtegenwoordigd in arme bevolkingsgroep

Het risico op armoede loopt sterk uiteen naar leeftijd. Terwijl 8 procent van de totale bevolking in 2006 behoorde tot een huishouden met een laag inkomen, was dit voor minderjarige kinderen ruim 11 procent. De varianten van de budgetgerelateerde grens laten eveneens een oververtegenwoordiging van kinderen zien. Zo leefde 5,4 procent van de bevolking in 2006 onder de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens, terwijl dit voor 7,8 procent van de kinderen tot 18 jaar gold.

Het totale aantal minderjarige kinderen dat opgroeit in een huishouden met kans op armoede, verschilt uiteraard per indicator. Zo ligt dit aantal volgens de lage-inkomensgrens (377 duizend) ruim boven dat van de niet-veel-maar-toereikendvariant van de budgetgerelateerde grens (257 duizend). Van het verschil, 115 duizend minderjarige kinderen, kwam ruim 55 procent uit een gezin dat vooral van bijstand afhankelijk was (vergelijk paragraaf 2.3.2).

Relatief veel vrouwen met laag inkomen

De totale bevolking bestaat voor iets meer dan de helft uit vrouwen. In huishoudens met een laag inkomen vormen vrouwen een duidelijke meerderheid: hun aandeel bedroeg in 2006 bijna 55 procent. De budgetgerelateerde grenzen tonen een minder groot aandeel van vrouwen onder de groep met risico op armoede. Volgens de basisbehoeftevariant van deze grens is er nog maar nauwelijks sprake van een oververtegenwoordiging van vrouwen. Dit komt doordat twee groepen waarin vrouwen sterk vertegenwoordigd zijn, eenoudergezinnen en oudere alleenstaanden, volgens de budgetgerelateerde grens minder vaak tot de groep met risico op armoede gerekend worden dan volgens de lage-inkomensgrens (zie paragraaf 2.3.1).

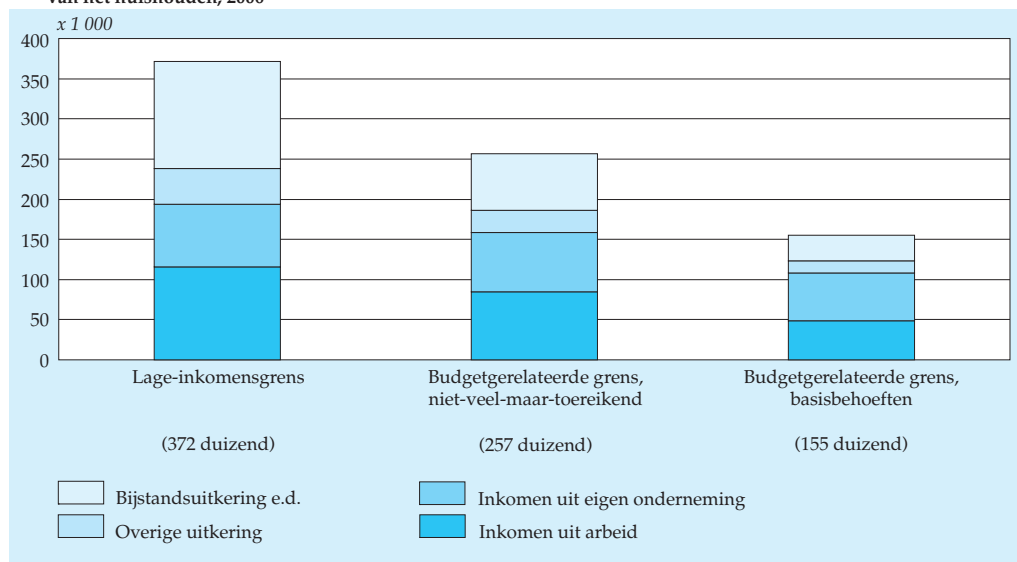
Staat 6

Personen in huishoudens met een inkomen onder armoedegrens, 2000–2006*

	Personen, totaal	Lage-inkomens-grens	Budgetgerelateerde grens		Lage-inkomens-grens	Budgetgerelateerde grens	
			niet-veel-maar-toereikend	basis-behoeften		niet-veel-maar-toereikend	basis-behoeften
	x 1 000				%		
Totaal							
2000	14 960	1 558	978	539	10,4	6,5	3,6
2001	15 132	1 256	816	447	8,3	5,4	3,0
2002	15 266	1 237	866	499	8,1	5,7	3,3
2003	15 279	1 343	959	574	8,8	6,3	3,8
2004	15 303	1 313	896	543	8,6	5,9	3,5
2005	15 298	1 339	903	529	8,8	5,9	3,5
2006*	15 351	1 235	829	510	8,0	5,4	3,3
Minderjarig kind							
2000	3 265	489	320	176	15,0	9,8	5,4
2006*	3 303	372	257	155	11,3	7,8	4,7
Vrouw							
2000	7 535	873	507	274	11,6	6,7	3,6
2006*	7 738	677	424	259	8,7	5,5	3,4

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

13. Minderjarige kinderen in huishouden met inkomen onder armoedegrens naar voornaamste inkomensbron van het huishouden, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

3. Dynamiek van armoede

3.1 Armoededuur

De duur van armoede is een belangrijke aanvullende indicator van armoede. Het maakt immers veel uit of er slechts incidenteel sprake is van een laag inkomen, of dat deze weinig rooskleurige inkomenspositie langere tijd achtereen bestaat. Bij eenoudergezinnen en uitkeringsontvangers is het risico op langdurige armoede het grootst.

Lichte daling van aandeel huishoudens met langdurig laag inkomen in 2006

In 2006 hadden 623 duizend huishoudens een laag inkomen. Hiervan moesten er 198 duizend al vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aantal langdurig lage inkomens uit op het laagste niveau sinds 1992, toen voor het eerst cijfers hierover vastgesteld werden. Het aandeel huishoudens dat langdurig van een laag inkomen afhankelijk was, daalde van 3,5 procent in 2005 tot 3,3 procent in 2006.

Ook de budgetgerelateerde grens laat een afname zien van het aantal huishoudens dat zich langdurig onder de niet-veel-maar-toereikendvariant bevond, en wel van 77 duizend in 2005 tot 70 duizend in 2006 (1,2 procent van alle huishoudens). Daarentegen bleef het aantal huishoudens dat langdurig onder de basisbehoeftevariant leefde, vrijwel stabiel op 25 duizend (0,4 procent).

Hoog aandeel eenoudergezinnen met langdurig een laag inkomen

Van de eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen moest één op de acht al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Ook onder alleenstaanden kwam een langdurig laag inkomen relatief vaak voor. In 2006 betrof het 8 procent van de alleenstaanden tot 65 jaar en ruim 4 procent van de alleenstaande 65-plussers.

Hantering van de budgetgerelateerde grens levert aanzienlijk geringere aandelen voor 2006 op. Zo bedroeg het aandeel van eenoudergezinnen dat langdurig onder de niet-veel-maar-toereikend- en basisbehoeftevariant leefde, respectievelijk 3,3 en 1,1 procent. Het aandeel alleenstaande 65-plussers dat langdurig afhankelijk was van een inkomen onder de budgetgerelateerde grens, kwam uit op 0,6 procent (niet-veel-maar-toereikendvariant) en 0,3 (basisbehoeftevariant). Daarmee lag dit aandeel volgens deze armoede-indicator juist onder het gemiddelde van alle huishoudens.

Staat 7

Huishoudens met (langdurig¹⁾) een inkomen onder armoedegrens, 2003–2006*

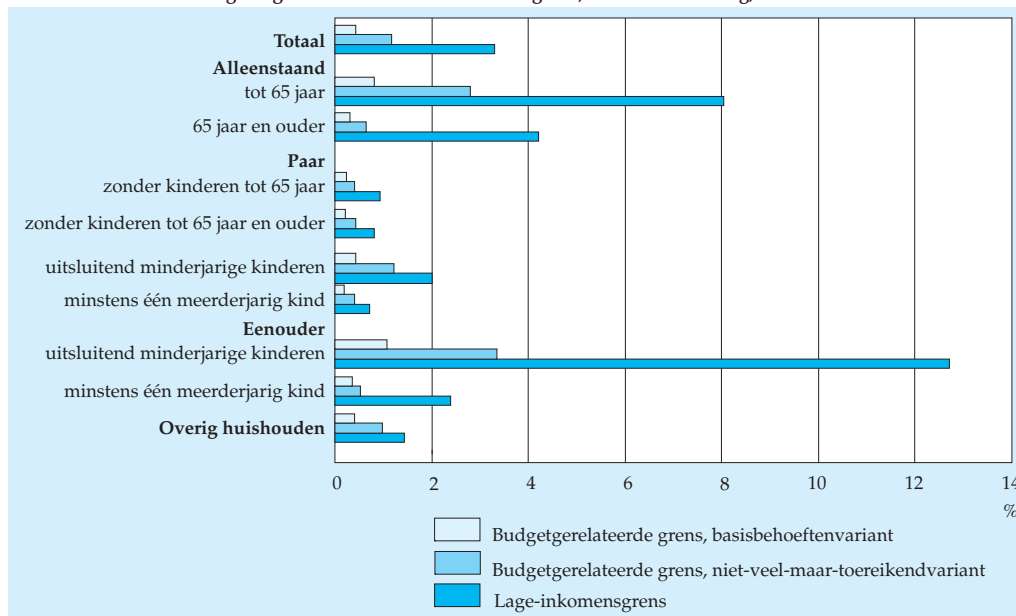
	Huishoudens, totaal	Lage-inkomensgrens		Budgetgerelateerde grens			
		totaal	langdurig	niet-veel-maar-toereikend		basisbehoeften	
				totaal	langdurig	totaal	langdurig
<i>x 1 000</i>							
2003	6 545	641	224	423	77	242	24
2004	6 573	618	207	393	73	231	25
2005	6 615	652	209	409	77	232	26
2006*	6 674	623	198	382	70	233	25
<i>%²⁾</i>							
2003	100	9,8	3,8	6,5	1,3	3,7	0,4
2004	100	9,4	3,5	6,0	1,2	3,5	0,4
2005	100	9,9	3,5	6,2	1,3	3,5	0,4
2006*	100	9,3	3,3	5,7	1,2	3,5	0,4

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Vier jaar en langer.

²⁾ De groep die langdurig onder de armoedegrens verblijft, is gerelateerd aan de groep die vier jaar en langer tot de onderzoekspopulatie behoorde.

14. Huishoudens met langdurig een inkomen onder armoedegrens, naar samenstelling, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

Langdurig laag inkomen vooral onder bijstandsontvangers

Een langdurig laag inkomen komt vooral voor bij huishoudens die zijn aangewezen op een uitkering of pensioen. Zo leefde in 2006 bijna 45 procent van de bijstandsontvangers langdurig van een laag inkomen. Hantering van de budgetgerelateerde grens toont een aanzienlijk lager aandeel van bijstandsontvangers dat langdurig onder deze grens verblijft. Volgens de niet-veel-maar-toereikend- en basisbehoeftevariant gaat het hier om respectievelijk bijna 12 en nog geen 2 procent.

Zelfstandigen relatief vaak langdurig onder budgetgerelateerde grens

Van degenen die niet afhankelijk zijn van een uitkering of pensioen, hebben zelfstandigen met 2,8 procent het meest frequent een laag inkomen gedurende vier jaar of langer. De budgetgerelateerde grens laat voor zelfstandigen zien, dat zij vaker dan gemiddeld langdurig moeten rondkomen van een inkomen onder deze grens. Zo lag in 2006 het inkomen van 2,4 procent van de zelfstandigen langdurig onder de niet-veel-maar-toereikendvariant, terwijl dit voor slechts 1,2 procent van alle huishoudens gold.

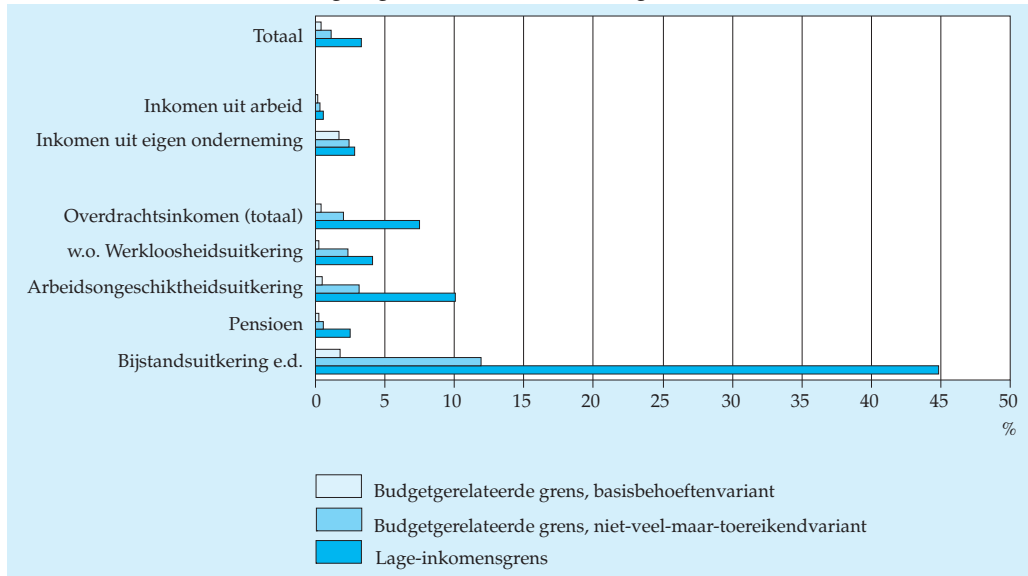
Betrekkelijk weinig werknemers langdurig onder armoedegrens

Bij huishoudens waarvan het inkomen voor het belangrijkste deel bestaat uit loon, komt een langdurig laag inkomen aanzienlijk minder vaak voor dan gemiddeld. In 2006 had slechts 0,6 procent van deze groep hiermee te maken. Volgens de budgetgerelateerde grens had slechts 0,3 en 0,1 procent van de huishoudens die hun inkomen vooral uit arbeid betrokken, langdurig een inkomen onder respectievelijk de niet-veel-maar-toereikend- en basisbehoeftevariant van deze armoede-indicator.

Hoog aandeel werkenden onder langdurig armen volgens budgetgerelateerde grens

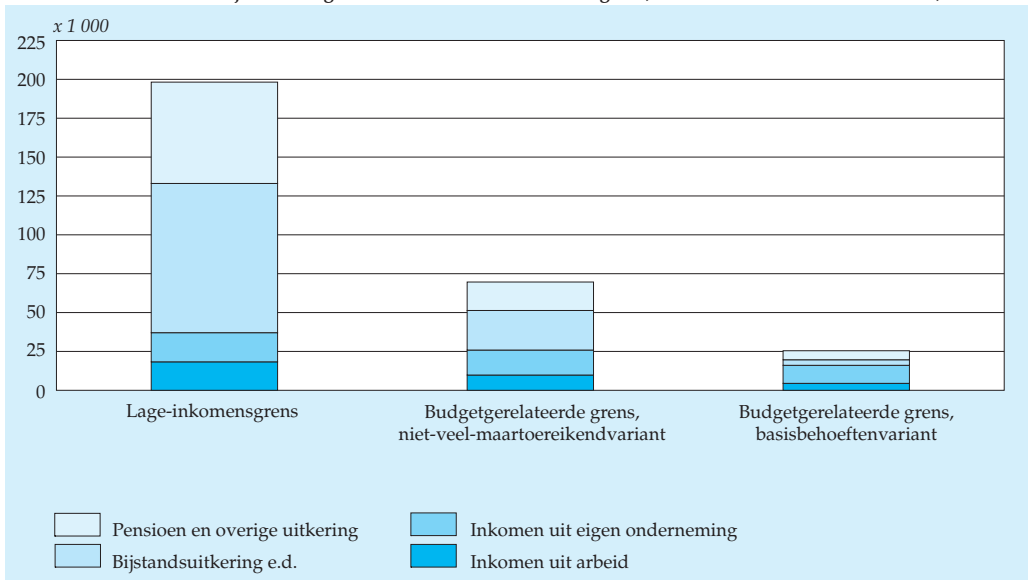
De samenstelling van de groep huishoudens die langdurig onder de armoedegrens leeft, verschilt sterk per armoede-indicator. Zo vormde bijstand voor bijna de helft van de 198 duizend huishoudens die al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen moesten rondkomen, de voornaamste inkomensbron, terwijl 20 procent vooral van pensioen afhankelijk was. Bij de niet-veel-maar-toereikendvariant bestaat de grootste groep eveneens uit bijstandsontvangers (37 procent), maar op de tweede plaats komen zelfstandigen (23 procent). Zelfstandigen vormen bij de basisbehoeftevariant zelfs de grootste groep (44 procent), gevolgd door huishoudens waarvan het inkomen vooral uit loon bestond (18 procent).

15. Aandeel van huishoudens met langdurig een inkomen onder armoedegrens, naar voornaamste inkomensbron, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

16. Huishoudens met vier jaar en langer een inkomen onder armoedegrens, naar voornaamste inkomensbron, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

3.2 *In-, uit- en doorstroom van armoede*

Voor het meten van stromen vormt de persoon het uitgangspunt, omdat deze in tegenstelling tot het huishouden een vaste teleenheid vormt. De in- en uitstroom van mensen ten opzichte van de bevolking onder de armoedegrens is zeer groot. Afhankelijk van de gebruikte armoede-indicator gaat het hierbij jaarlijks om 40 tot 60 procent van de bevolking onder de armoedegrens.

Omvang van de in- en uitstroom verschilt sterk per armoede-indicator

De dynamiek in het inkomen leidt jaarlijks tot een grote stroom mensen in en uit de groep die onder de armoedegrens leeft. De relatieve omvang van deze stromen verschilt sterk per armoede-indicator. Zo bedraagt de in- en uitstroom uit de groep met een laag inkomen jaarlijks zo'n 40 procent. Bij hantering van de budgetgerelateerde grenzen liggen deze aandelen een stuk hoger, en wel op rond 50 procent (niet-veel-maar-toereikendvariant) en 60 procent (basisbehoeftevariant).

Het aandeel van de arme personen dat doorstroomt (d.w.z. personen die in ten minste twee opeenvolgende jaren tot de groep met kans op armoede behoorden), verschilt navenant tussen de diverse armoede-indicatoren. Van de personen die deel uitmaakten van een huishouden met een laag inkomen, behoorde zo'n 60 procent ook in het voorafgaande jaar tot deze groep, en 30 procent al vier jaar of langer. Bij hantering van de basisbehoeftevariant verbleef jaarlijks 40 procent van de mensen twee jaar of langer onder deze armoedegrens, en slechts een op de negen vier jaar of langer.

Merendeel van de instroom behoorde tot huishouden van werknemer of zelfstandige

De instroom in de groep die onder de armoedegrens leefde, bestond in 2006 voor ruim de helft (lage-inkomensgrens) tot 60 procent (basisbehoeftevariant) uit mensen in een huishouden waarvoor inkomen uit arbeid of eigen onderneming de voornaamste inkomensbron vormde. Het betreft hier groepen die doorgaans niet langdurig onder de armoedegrens blijven (zie paragraaf 3.1).

Terugval in armoede

Een deel van de mensen die in 2006 in armoede stroomde, behoorde ook in 2003 en/of 2004 tot een huishouden met een inkomen onder de armoedegrens. Nadat zij in 2005 met hun inkomen boven de armoedegrens uitkwamen, stroomden zij in 2006 dus opnieuw in. Bij deze terugval in armoede ging het bij de lage-inkomensgrens in 2006 om 32 procent van de totale instroom. Volgens de budgetgerelateerde grens bedroeg de terugval 26 procent (niet-veel-maar-toereikendvariant) en 20 procent (basisbehoeftevariant) van de totale instroom.

Staat 8

Stand en stroom van personen in en uit armoede, 2005–2006*

	Lage-inkomensgrens	Budgetgerelateerde grens	
		niet-veel-maar-toereikend	basisbehoefte
	<i>x 1 000</i>		
Stand 2005	1 339	903	529
Uitstroom (-)	590	497	315
Doorstroom	749	406	214
w.o. 3 jaar en langer	507	238	103
4 jaar en langer	364	151	56
Instroom (+)	486	422	297
Stand 2006	1 235	829	510
	<i>%¹⁾</i>		
Stand, voorafgaand jaar	100	100	100
Uitstroom (-) ²⁾	41	51	60
Doorstroom ³⁾	59	48	39
w.o. 3 jaar en langer	41	29	19
4 jaar en langer	30	18	11
Instroom (+) ³⁾	41	52	61
Stand, lopend jaar	100	100	100

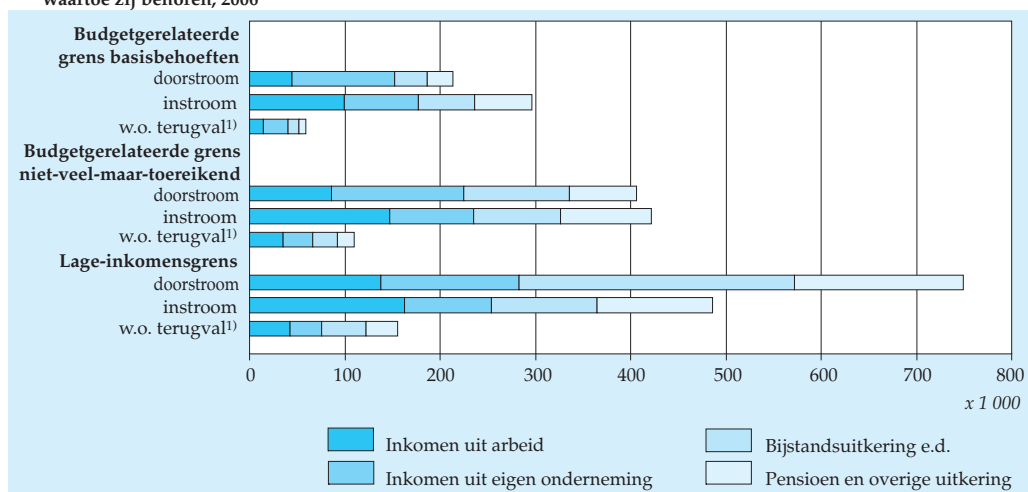
Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Gemiddeld over de periode 2001–2006.

²⁾ In procenten van stand in het voorafgaande jaar.

³⁾ In procenten van stand van het lopende jaar.

17. Instroom en doorstroom van personen onder armoedegrens, naar inkomensbron van het huishouden waartoe zij behoren, 2006*

Bron: CBS (Inkomensstatistiek).

¹⁾ Personen die in 2006 opnieuw onder de armoedegrens zijn gekomen, nadat zij in 2003 en/of 2004 ook tot de groep met kans op armoede behoorden.

4. Financiële problemen

4.1 Schulden maken

Het aandeel huishoudens dat aangeeft schulden te moeten maken om rond te komen, is in 2008 nog iets verder gedaald. In de laagste inkomensklasse waren vooral de eenoudergezinnen en de alleenstaanden onder de 65 genoopt schulden te maken.

Daling na 2005

Gedurende de periode 2000-2008 gaven huishoudens in 2005, gezien hun financiële situatie van dat moment, het vaakst aan schulden te moeten maken. Dat gold voor zowel huishoudens in de laagste als in de hogere inkomensklassen. Na 2005 verbeterde zich, naar eigen inschatting, de financiële situatie voor beide inkomensgroepen ieder jaar verder. De opgaande lijn is overeenkomstig de geconstateerde daling in armoede volgens de inkomenswaarnemingen in 2006 en de ramingen voor 2007 en 2008. Ze weerspiegelt de gunstige ontwikkelingen van de economie met jaren van flinke economische groei en aanzienlijke koopkrachtverbetering. Over de eerste acht maanden van 2008 meldde nog maar een op de twintig huishoudens in de laagste inkomensklasse schulden te moeten te maken, tegen een op de honderd in de hogere inkomensklassen.

Verbetering over de hele linie, maar nog steeds niet op het niveau van 2002

Naast minder schulden moeten maken, gaven huishoudens in de laagste inkomensklasse ook aan steeds minder vaak spaarmiddelen te hoeven aanspreken en zelfs vaker een beetje geld over te houden. Ook lag het aandeel dat zegt precies rond te komen in 2007 met 67 procent iets hoger dan in 2005 (65 procent). De hogere inkomensklassen verbeterden hun positie eveneens over de hele linie. De vanaf 2006 ingezette positieve trend heeft de negatieve ontwikkeling in de periode 2002-2005 niet helemaal kunnen wegvlakken. Vooral voor de huishoudens in de laagste inkomensklasse waren de cijfers in 2008 nog steeds aanmerkelijk ongunstiger dan in 2002, het jaar aan de vooravond van de economische krimp. In 2008 gaven nog steeds relatief veel mensen in deze inkomensgroep aan schulden te moeten maken (5 procent) en een beroep op spaarmiddelen te moeten doen (10 procent).

Noodzaak schulden vooral bij eenoudergezinnen en alleenstaanden

In 2008 gaf een op de tien eenoudergezinnen in de laagste inkomensklasse aan dat ze, gezien de actuele financiële situatie in het huishouden, schulden moesten maken. Bij de alleenstaanden in de laagste inkomensgroep was dit aandeel even groot. Echtparen zonder kinderen, zowel in de laagste inkomensklasse als in de hogere inkomensklassen, bleven vrijwel volledig gevrijwaard van het maken van schulden.

Staat 9

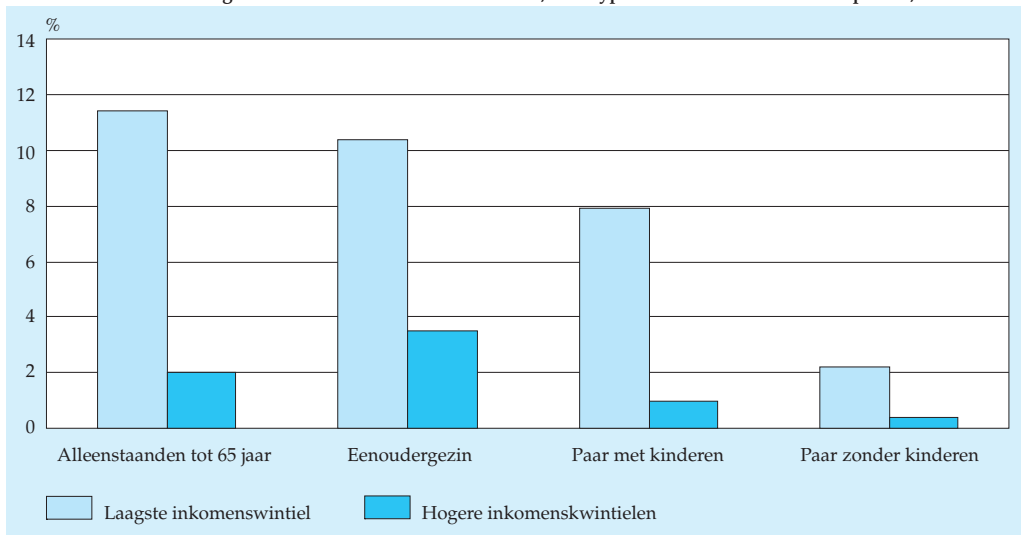
De financiële situatie van huishoudens, naar hoogte van het inkomen, 2000–2008

	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 ¹⁾
	%							
Laagste inkomenskwintiel								
Moet op dit moment schulden maken	5,6	4,6	6,4	6,4	7,5	6,9	5,6	5,3
Moet spaarmiddelen aanspreken	7,7	8,3	11,1	10,7	13,1	11,8	11,9	9,6
Kan precies rondkomen	63,3	54,8	62,4	65,9	64,7	66,2	65,9	67,2
Houdt beetje geld over	18,3	23,9	16,9	14,2	12,9	12,6	14,5	15,7
Houdt veel geld over	3,4	7,4	2,1	2,1	1,1	1,7	1,3	1,4
Hogere inkomenskwintielen								
Moet op dit moment schulden maken	1,2	1,3	1,3	1,8	2,1	1,5	1,3	1,0
Moet spaarmiddelen aanspreken	2,0	2,7	3,3	3,8	4,3	4,2	3,2	3,1
Kan precies rondkomen	31,7	34,7	36,2	37,1	39,7	40,0	37,2	34,6
Houdt beetje geld over	42,3	41,5	39,8	38,8	38,9	38,9	40,6	44,7
Houdt veel geld over	22,2	19,3	19,0	18,1	14,5	14,9	17,1	16,1

Bron: CBS (Consumenten Conjunctuur Onderzoek).

¹⁾ Cijfers van 2008 hebben betrekking op de periode januari tot en met augustus.

18. Huishoudens die aangeven dat ze schulden moeten maken, naar type huishouden en inkomenspositie, 2008¹⁾

Bron: CBS (Consumenten Conjunctuur Onderzoek).

¹⁾ Periode januari–augustus

4.2 *Betalingsachterstanden en financiële beperkingen*

De in 2006 ingezette daling in betalingsachterstanden bij huishoudens met een laag inkomen kreeg in 2007 een vervolg. Zeven op de tien huishoudens met een laag inkomen hadden in 2007 onvoldoende geld voor basale vormen van woon- en leefcomfort.

Minder betalingsachterstanden

Het aandeel huishoudens met een laag inkomen dat melding maakt van een of meer betalingsachterstanden, daalde van 18 procent in 2005 naar 13 procent in 2007. De meeste achterstanden hadden betrekking op woonlasten zoals betaling van huur of hypotheek en betaling van gas, water en elektriciteit. Ondanks de recente verbeteringen lag het aandeel minder welvarende huishoudens met betalingsachterstanden in 2007 nog altijd hoger dan in 2000. Huishoudens met een laag inkomen die een lening (geen hypotheek) hadden uitstaan, kampten met 40 procent het vaakst met betalingsachterstanden. Bij de lage inkomens zonder een lening was dit slechts 9 procent.

Een inkomen boven de lage inkomensgrens vrijwaart huishoudens niet van betalingsachterstanden. Na de in 2006 ingezette daling had in 2007 nog 4 procent van deze groep een of meer betalingsachterstanden. Ook hier kwamen de meeste achterstanden voor rekening van de huishoudens met een uitstaande lening. In 2007 had 13 procent van deze huishoudens een betalingsachterstand, tegenover 3 procent van de huishoudens zonder lening.

Nieuwe meubels en weekje vakantie vaak buiten bereik lage inkomens

Naast betalingsachterstanden ervaren huishoudens ook andere financiële beperkingen. Van de huishoudens met een laag inkomen hadden zes op de tien onvoldoende geld voor het vervangen van versleten meubels en kon er bij ruim de helft ook geen weekje vakantie vanaf. Bijna vier op de tien kwamen geld te kort voor het regelmatig kopen van kleren en bijna drie op de tien konden vanwege deze reden hun familie of kennissen niet op een etentje bij hun thuis uitnodigen. Verder had een op de tien onvoldoende geld voor een warme maaltijd om de andere dag en een even groot aandeel had te weinig om het huis goed te verwarmen. In totaal maakten zeven op de tien minder welvarende huishoudens melding van ten minste één van de genoemde financiële beperkingen.

Ook bij de huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens maakten nog steeds twee op de tien huishoudens melding van één of meer financiële beperkingen. Met een verhouding van een op de vijf stond ook hier het ontbreken van middelen voor vervanging van versleten meubels aan kop, gevolgd door onvoldoende geld voor ten minste een week vakantie (13 procent). Nauwelijks een financieel beletsel vormden daarentegen de warme maaltijd om de andere dag en het verwarmen van het huis.

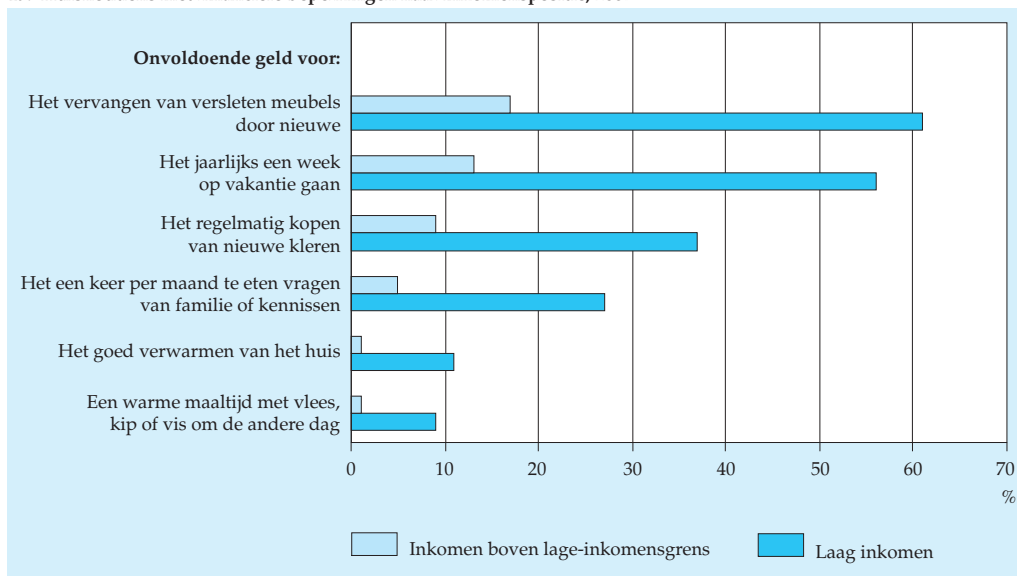
Staat 10

Huishoudens naar inkomenspositie en betalingsachterstanden, 2000–2007

	2000	2002	2004	2005	2006	2007*		
						totaal	met lening	zonder lening
	%							
Laag inkomen								
Een of meer betalingsachterstanden w.v.	7	9	14	18	15	13	40	9
Huur of hypotheek	5	7	11	12	8	11	36	7
Gas, water en electriciteit	3	3	6	9	10	7	25	5
Op afbetaling gekochte artikelen	2	2	4	3	2	2	5	1
Inkomen boven de lage-inkomensgrens								
Een of meer betalingsachterstanden w.v.	2	2	4	6	5	4	13	3
Huur of hypotheek	1	1	2	3	3	3	8	2
Gas, water en electriciteit	1	1	2	3	3	2	6	2
Op afbetaling gekochte artikelen	0	0	1	1	1	1	3	1

Bron: CBS: (SEP 2000–2002; POLS 2003–2004; EU-SILC 2005–2007)

19. Huishoudens met financiële beperkingen naar inkomenspositie, 2007*

Bron: CBS (EU-SILC).

5. Inkomensbeoordeling

5.1 Moeilijk rondkomen

Het aandeel huishoudens dat aangeeft moeilijk rond te komen, is in 2007 gedaald. Deze positieve ontwikkeling is ook van toepassing op huishoudens met een laag inkomen. Vooral arme enoudergezinnen hadden moeite met rondkomen.

Omslag bij huishoudens met een laag inkomen pas in 2007

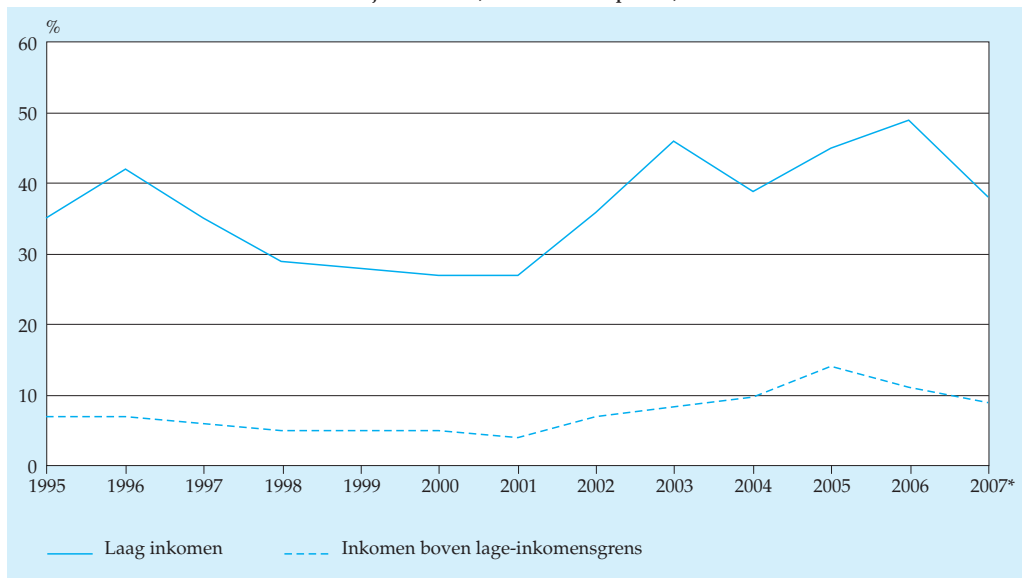
In 2007 gaf 38 procent van de huishoudens met een inkomen onder de lage-inkomensgrens aan moeilijk tot zeer moeilijk rond te komen. Daarmee is deze problematiek in de laagste inkomensgroep voor het eerst sinds jaren gedaald. De omslag ten goede voltrok zich bij hen wel een jaar later dan bij de hogere inkomens. Daar zette deze daling al in 2006 in. Bij beide inkomensgroepen was er vanaf 2001 sprake van een toename in ervaren problemen om de eindjes aan elkaar te knopen. Het aandeel dat problemen aangeeft, daalde bij de huishoudens met een inkomen boven de lage-inkomensgrens tussen 2005 en 2007 met een derde (van 14 naar 9 procent). Bij de huishoudens onder de lage-inkomensgrens nam dit aandeel tussen 2006 en 2007 met een vijfde af. De verminderde problematiek is in lijn met recente koopkrachtontwikkelingen. De in 2006 en 2007 weer flink op stoom gekomen economie ging gepaard met forse koopkrachtstijgingen. Aanvankelijk trokken hiervan vooral de economisch actieve, hogere inkomensgroepen profijt, maar later volgden ook de lagere inkomensgroepen.

Bezien over de periode 1995-2007 werd in 2001 het inkomen als meest gunstig beoordeeld. Het lage aandeel in 2001 was mede het gevolg van de koopkrachtstijging als resultaat van de belastingherziening in dat jaar.

Moeilijk rondkomen in 2007 volgens budgetgerelateerde criteria

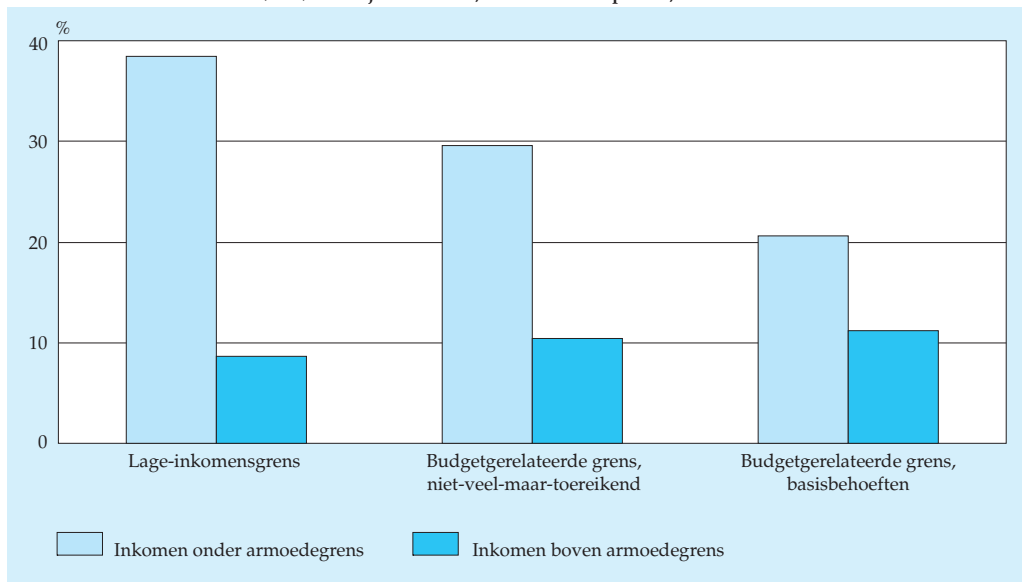
Toepassing van de budgetgerelateerde grens laat voor 2007 andere cijfers zien. Bij huishoudens met een inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendvariant kenden drie op de tien naar eigen zeggen problemen om rond te komen. Van de huishoudens onder de basisbehoeftevariant waren dat er twee op de tien. Bij een inkomen boven deze grenzen maakte in beide gevallen ongeveer 11 procent van de huishoudens gewag van problemen.

20. Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt, naar inkomenspositie, 1995–2007

Bron: CBS (SEP 1995–2002; POLS 2003–2004; EU-SILC 2005–2007).

21. Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt, naar inkomenspositie, 2007

Bron: CBS (EU-SILC).

Rondkomen vooral een probleem voor arme eenoudergezinnen

Arme eenoudergezinnen zeggen het vaakst moeite te hebben om de eindjes aan elkaar te knopen. In 2007 gaf iets meer dan de helft van de eenoudergezinnen met een laag inkomen aan (zeer) moeilijk rond te kunnen komen. Bij eenoudergezinnen met een hoger inkomen lag dit aandeel met 34 procent een stuk lager. Ook alleenstaanden kenden relatief vaak problemen. Van de alleenstaanden met een laag inkomen had 45 procent moeite met rondkomen tegenover 11 procent van de alleenstaanden met een hoger inkomen. Vergelijkbare patronen, maar met minder verschil tussen inkomens onder en boven de armoedegrens, zien we bij de niet-veel-maar-toereikendvariant. Volgens dit criterium kwamen bij de eenoudergezinnen de percentages uit op 45 respectievelijk 40 procent en bij alleenstaanden op 39 en 15 procent.

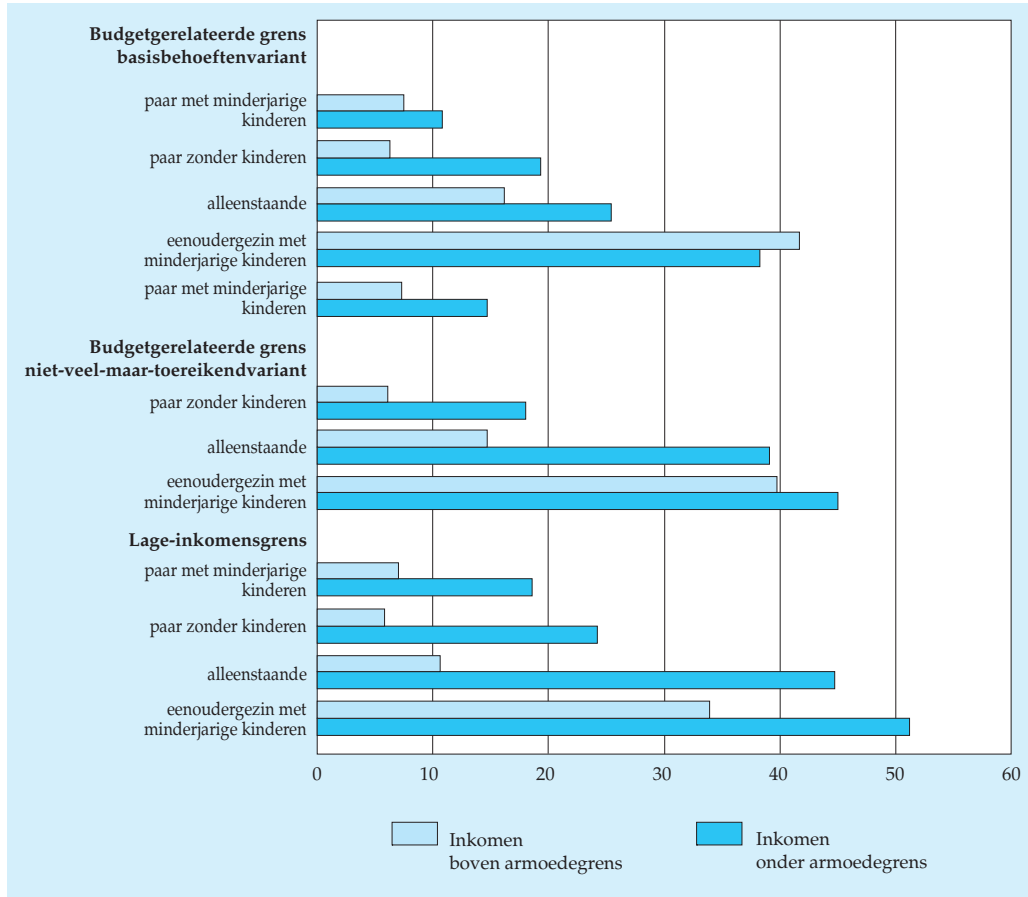
Ook bij de basisvariant sprongen de eenoudergezinnen en alleenstaanden er het meest uit. Wel was bij de eenoudergezinnen de relatie precies omgekeerd: eenoudergezinnen met een inkomen boven deze grens maakten juist vaker gewag van problemen dan die onder deze grens.

Verschillen in uitkomsten tussen armoede-indicatoren nader beschouwd

Bij huishoudens met een inkomen onder de niet-veel-maar-toereikendgrens lag het aandeel met problemen om rond te komen in 2007 9 procentpunt lager dan bij huishoudens onder de lage-inkomensgrens. Omgekeerd lag het aandeel met problemen bij huishoudens boven de niet-veel-maar-toereikendgrens juist iets hoger dan bij huishoudens boven de lage-inkomensgrens. Zoals in paragraaf 2.1 is aangegeven, wordt dit verschil in uitkomst bijna volledig bepaald door een groep van circa een kwart miljoen huishoudens die huurtoeslag ontvangt, en die wel volgens de lage-inkomensgrens, maar niet volgens de budgetgerelateerde grens tot de groep met risico op armoede wordt gerekend. Het blijkt, dat het hier gaat om huishoudens die voor een groot deel moeite hebben rond te komen.

Verder valt op dat bij de huishoudens met een inkomen onder de basisbehoeftevariant het percentage dat problemen heeft om rond te komen naar verhouding flink lager ligt dan bij de hogere niet-veel-maar-toereikendgrens en de lage-inkomensgrens. Dit ondanks het feit dat het doorsnee inkomenstekort ten opzichte van de basisbehoeftegrens fors hoger ligt dan dat ten opzichte van de niet-veel-maar-toereikendgrens en de lage-inkomensgrens (zie ook paragraaf 2.4). Een mogelijke verklaring is het naar verhouding aanzienlijk grotere aandeel zelfstandigen in de groep onder de basisbehoeftegrens. Vele van deze zelfstandigen met een lage of zelfs negatieve winst ervaren hun inkomen niet direct als problematisch, wellicht omdat men over buffers beschikt en omdat het lage inkomen doorgaans geen langdurig karakter heeft (vergelijk ook paragraaf 3.2). Ook kan het zijn dat de winst door investeringsafschrijvingen formeel weliswaar fors is gedece-meerd, maar dat die afschrijvingen door de betrokkene niet direct als zodanig tot het inkomen worden gerekend en daarom ook niet doorwerken in de beoordeling hiervan.

22. Aandeel huishoudens dat (zeer) moeilijk rondkomt, naar inkomenspositie, 2007*

Bron: CBS (EU-SILC).

5.2 *Minimaal noodzakelijk geacht inkomen*

Het inkomensbedrag dat huishoudens naar eigen zeggen nodig hebben om rond te kunnen komen, was de afgelopen jaren onderhevig aan forse schommelingen. Met de stijging in 2007 kwam het inkomensbedrag voor huishoudens met zowel een laag als een hoger inkomen op hetzelfde niveau als in 2004 te liggen.

Minimaal noodzakelijk geacht inkomen even hoog als in 2004

In 2007 kwam het noodzakelijk geachte inkomen voor zowel huishoudens onder als boven de lage inkomensgrens uit op vrijwel hetzelfde niveau als in 2004. Wel lagen de bedragen, 950 euro voor huishoudens onder de lage-inkomensgrens en 1200 euro voor huishoudens boven deze grens, flink hoger dan 10 jaar geleden. De cijfers zijn gestandaardiseerd naar eenpersoonshuishoudens en herleid naar het prijspeil van 2005.

Vanaf 2002 is er sprake van relatief sterke schommelingen in de bedragen. Deels zijn deze verklaarbaar uit trendbreuken in de context van de vraagstelling. Zo werden de vragen zowel in 2003 als in 2005 naar een ander onderzoek overgeheveld. Maar vanaf 2005 zijn de schommelingen inhoudelijk niet goed verklaarbaar en moeten ze waarschijnlijk aan steekproeffluctuaties worden toegeschreven.

Vooraf arme eenoudergezinnen achten meer inkomen noodzakelijk

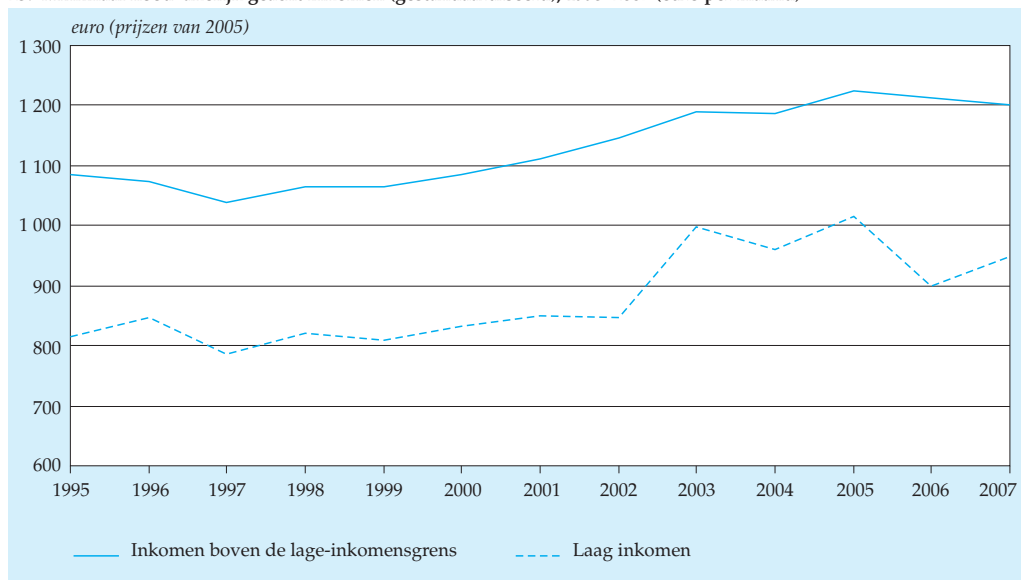
In 2007 gaven zes op de tien eenoudergezinnen met een laag inkomen aan minder inkomsten te hebben dan minimaal noodzakelijk geacht. De kloof tussen inkomen en noodzakelijk geacht inkomen bedroeg gemiddeld 360 euro per maand. Ook onder de eenoudergezinnen met een inkomen boven de lage-inkomensgrens werden tekorten gevoeld. Van hen gaf 36 procent aan minder inkomen te ontvangen dan noodzakelijk werd geacht. Dit verschil kwam gemiddeld uit op 370 euro per maand en was daarmee vrijwel even groot als bij eenoudergezinnen met een laag inkomen.

Bij vijf op de tien eenpersoonshuishoudens met een laag inkomen was sprake van minder inkomen dan benodigd geacht en bij de eenpersoonshuishoudens met een hoger inkomen waren dat er twee op de tien. Het gemiddelde verschil in inkomen en minimaal noodzakelijk geacht inkomen kwam in de lage welvaartsgroep uit op 230 euro en in de hogere welvaartsgroep op 280 euro per maand.

Ook bij de niet-veel-maar-toereikend variant van de budgetgerelateerde inkomensgrens kwamen eenoudergezinnen en alleenstaanden op de eerste en tweede plaats. Bij eenoudergezinnen en alleenstaanden met een inkomen onder deze grens bedroeg het gemiddelde verschil respectievelijk 400 en 350 euro. Bij de basisbehoeftegrens maakten eveneens eenoudergezinnen het vaakst melding van inkomensstekorten (54%). Daarna volgden paren zonder kinderen (44%). Eenoudergezinnen zagen zich geconfronteerd met een tekort van gemiddeld 360 euro; bij paren zonder kinderen bedroeg het tekort gemiddeld 490 euro.

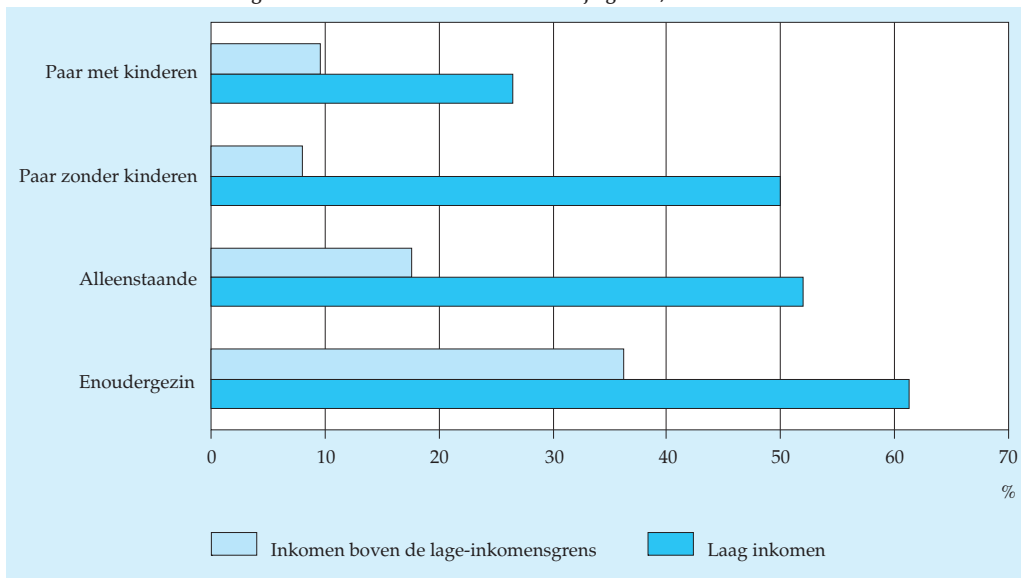

23. Minimaal noodzakelijk geacht inkomen (gestandaardiseerd), 1995–2007 (euro per maand)

Bron: CBS (SEP 1995–2002; POLS 2003–2004; EU-SILC 2005–2007).

24. Huishoudens met een lager inkomen dan minimaal noodzakelijk geacht, 2007

Bron: CBS (EU-SILC).

6. Ruimtelijke spreiding van armoede

6.1 Laag inkomen per gemeente

In grotere gemeenten is het aandeel van huishoudens met een laag inkomen hoger dan in kleine gemeenten. Bijna een kwart van alle huishoudens met een laag inkomen bevond zich in één van de vier grote steden.

Aandeel van huishoudens met laag inkomen hoger in grotere gemeenten

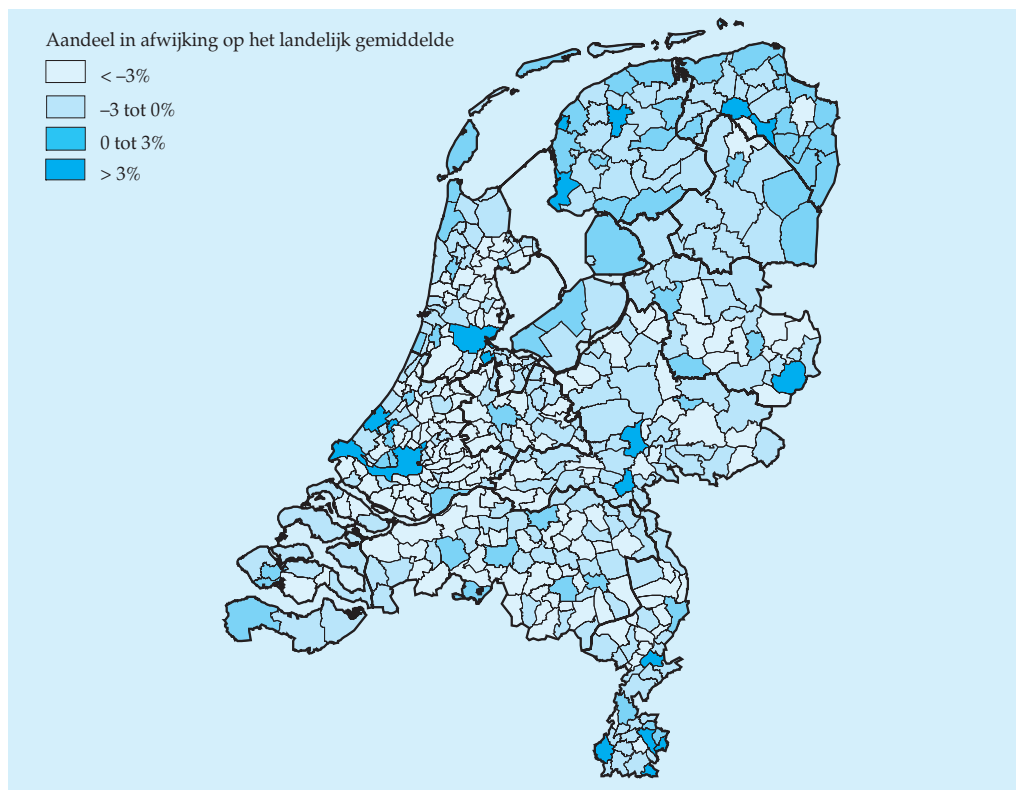
In 2005 moest in heel Nederland een op de tien huishoudens rondkomen van een laag inkomen. Per gemeente varieerde het aandeel van 3,5 tot 17,8 procent. Hoe meer inwoners een gemeente heeft, des te hoger is in het algemeen het aandeel lage inkomens. In 2005 lag in gemeenten met een inwonertal tussen de vijf- en tienduizend het gemiddelde aandeel huishoudens met een laag inkomen op bijna 7 procent. Voor gemeenten met 50 tot 100 duizend inwoners was dit aandeel 9,6 procent en daarmee fors hoger. Het hoogst was het aandeel bij gemeenten met meer dan 250 duizend inwoners. Het betreft hier de vier grote steden, waar in 2005 bijna een op de zes huishoudens moest rondkomen van een laag inkomen.

Kwart van alle huishoudens met een laag inkomen in de vier grote steden

Van alle huishoudens in Nederland woonde in 2005 zo'n 14 procent in een van de vier grote steden. Van de huishoudens die moesten rondkomen van een laag inkomen, leefde echter bijna een kwart in een van deze steden. Vooral in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag was het aandeel huishoudens met een laag inkomen hoog. Het hoge percentage lage inkomens in de grote steden kent verscheidene oorzaken. Zo zijn er in de grote steden relatief veel mensen met een bijstands- of werkloosheidsuitkering. Verder hebben ook arbeidsongeschikten en pensioenontvangers in de grote steden, meer dan elders in het land, een laag inkomen. Daarbij komt nog, dat niet-westerse allochtonen die relatief vaak een laag inkomen hebben, oververtegenwoordigd zijn in de grote steden.

Van de vier grote steden had Utrecht het laagste percentage huishoudens met een laag inkomen, namelijk 12 procent. In Utrecht lag het aandeel niet-westerse allochtonen zo'n 15 procentpunt lager dan in de overige drie grote steden. Dat verklaart mede het kleinere aandeel lage inkomens in deze stad.

25. Aandeel huishoudens met laag inkomen, naar gemeente, 2005

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

Staat 11

Aandeel huishoudens met (langdurig¹⁾) laag inkomen naar gemeentegrootte, 2005

Gemeentegrootte (x 1 000 inwoners)	Aantal gemeenten	Huishouden met laag inkomen	
		totaal	langdurig
		%	
5 tot 10	55	6,8	1,5
10 tot 20	148	7,2	1,6
20 tot 50	181	7,5	1,9
50 tot 100	40	9,6	2,9
100 tot 150	13	10,2	3,0
150 tot 250	8	11,8	3,8
250 of meer	4	16,2	6,2

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

Staat 12

Tien gemeenten met hoogste aandeel lage inkomens, 2005

	2005
	%
Amsterdam	17,8
Rotterdam	17,2
Vaals	16,3
Groningen	15,5
Heerlen	15,0
Arnhem	14,8
Leeuwarden	14,7
Den Haag	14,7
Enschede	14,5
Nijmegen	13,9

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

¹⁾ Vier jaar en langer.

6.2 Concentratie van lage inkomens

De meeste concentraties van huishoudens met een laag inkomen zijn te vinden in de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag.

Meeste armoedeconcentraties in de drie grote steden

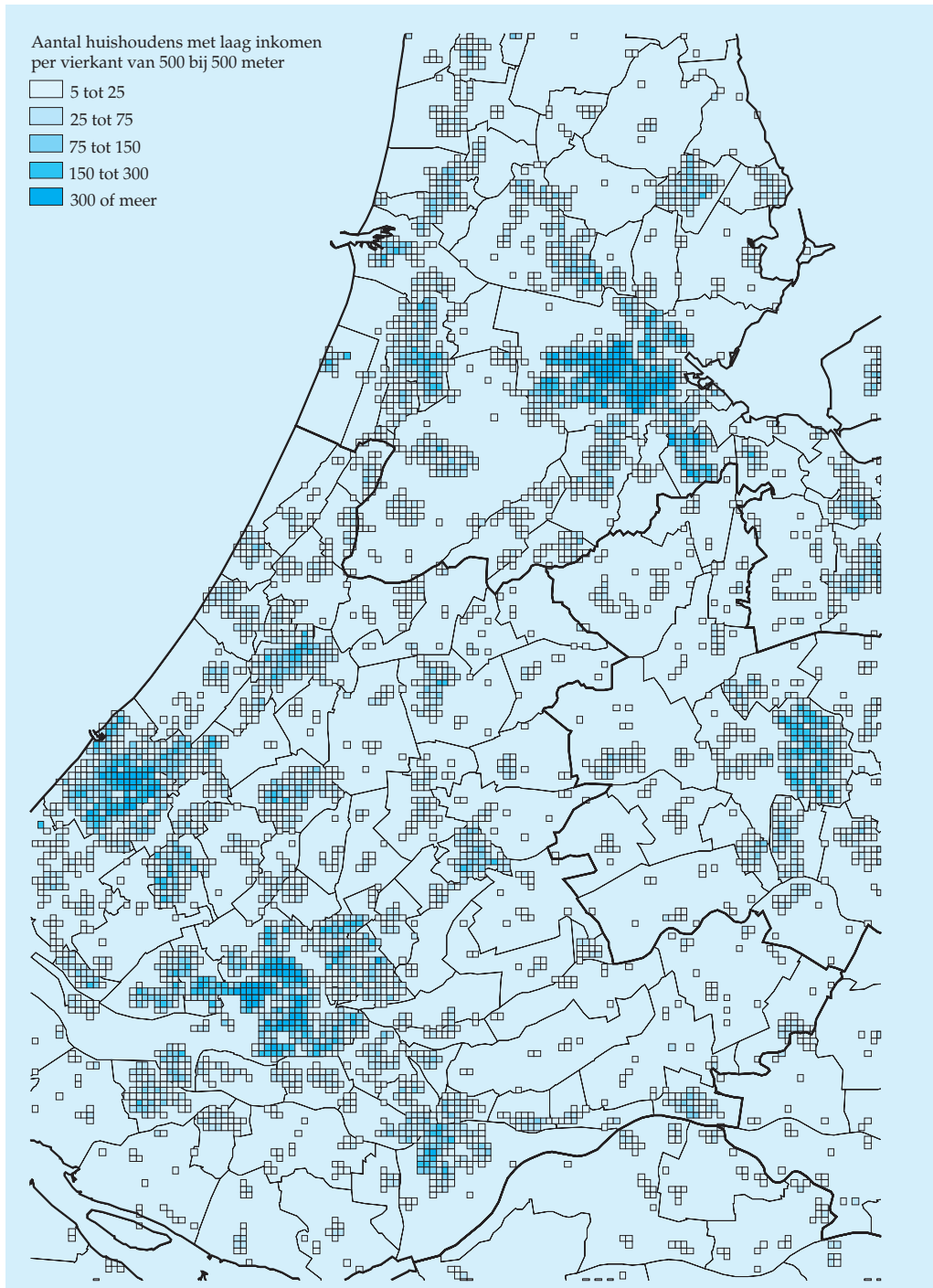
De drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag kennen relatief hoge percentages lage inkomens. Doordat deze steden veel inwoners hebben, zijn hier ook in absolute zin veel huishoudens met een laag inkomen te vinden. Bovendien wonen deze huishoudens hier vaak op een kleine oppervlakte tezamen. Deze concentraties van huishoudens met een laag inkomen zijn in beeld gebracht door heel Nederland op te delen in aangrenzende vierkanten van 500 bij 500 meter. Voor elk vierkant is vervolgens het absolute aantal huishoudens met een laag inkomen bepaald voor het jaar 2005. In 2005 kende Nederland in totaal 132 gebieden met een sterke concentratie van armoede (vierkanten met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen). Op zeven na liggen deze gebieden met een sterke concentratie van armoede in een van de drie grote steden.

In 2005 huisvestte Amsterdam 62 van zulke concentratiegebieden. Deze gebieden lagen onder meer in de stadsdelen Binnenstad, Westerpark, Oud-Zuid en Zuidoost. In Rotterdam, dat in totaal 40 vierkantjes met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen had, zijn hoge armoedeconcentraties te vinden in de wijken Delfshaven, Noord, Kralingen-Crooswijk, Charlois en Feijenoord. Den Haag had 23 concentratiegebieden van huishoudens met een laag inkomen, welke zich onder meer in de Schildersbuurt, Moerwijk, Laakkwartier en Spoorwijk bevonden.

Armoedeconcentraties buiten de drie grootste steden

Behalve in Amsterdam, Rotterdam en Den Haag kwamen in 2005 elders in het land nog zeven vierkanten voor met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen. In Groningen was zo'n hoge concentratie te vinden in de Korrewegwijk. Arnhem kende twee vierkanten met meer dan 300 huishoudens met een laag inkomen, en wel in de wijken Klarendal en Spijkerkwartier. Verder bestond er een hoge concentratie van armoede in Capelle aan de IJssel (Oostgaarde-Noord), Dordrecht (Krispijn), Schiedam (Nieuwland) en in Geleen, dat deel uitmaakt van de gemeente Sittard-Geleen.

26. Concentraties van huishoudens met een laag inkomen in de Randstad, 2005

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

6.3 Segregatie per gemeente

Een ongelijke spreiding van huishoudens met een laag inkomen komt vaker voor in kleinere gemeenten. Met uitzondering van Den Haag is de segregatie in de vier grote steden relatief laag.

Segregatie-index

De mate waarin huishoudens met een laag inkomen gespreid wonen binnen een gemeente, wordt beschreven met behulp van de segregatie-index. Deze index kan geïnterpreteerd worden als het percentage van de huishoudens met een laag inkomen dat zou moeten verhuizen om een gelijkmatige ruimtelijke spreiding van lage en hoge inkomens binnen een gemeente te krijgen. Hoe gelijkmatiger de spreiding, hoe lager de indexwaarde. Een hoge mate van segregatie binnen een gemeente betekent uitsluitend dat de lage en hoge inkomens binnen deze gemeente betrekkelijk veel uit elkaars buurt wonen. De mate van segregatie hangt in principe niet samen met de hoogte van het aandeel huishoudens met een laag inkomen. Hoge concentraties van lage inkomens (zie paragraaf 6.2) kunnen wel leiden tot een sterke segregatie mits in deze concentratiegebieden relatief weinig hoge inkomens wonen. Voor het bepalen van de mate van segregatie binnen een gemeente, wordt deze opgedeeld in vierkanten van 500 bij 500 meter. De berekeningen zijn beperkt tot gemeenten met ten minste 20 duizend inwoners.

Segregatie naar gemeente

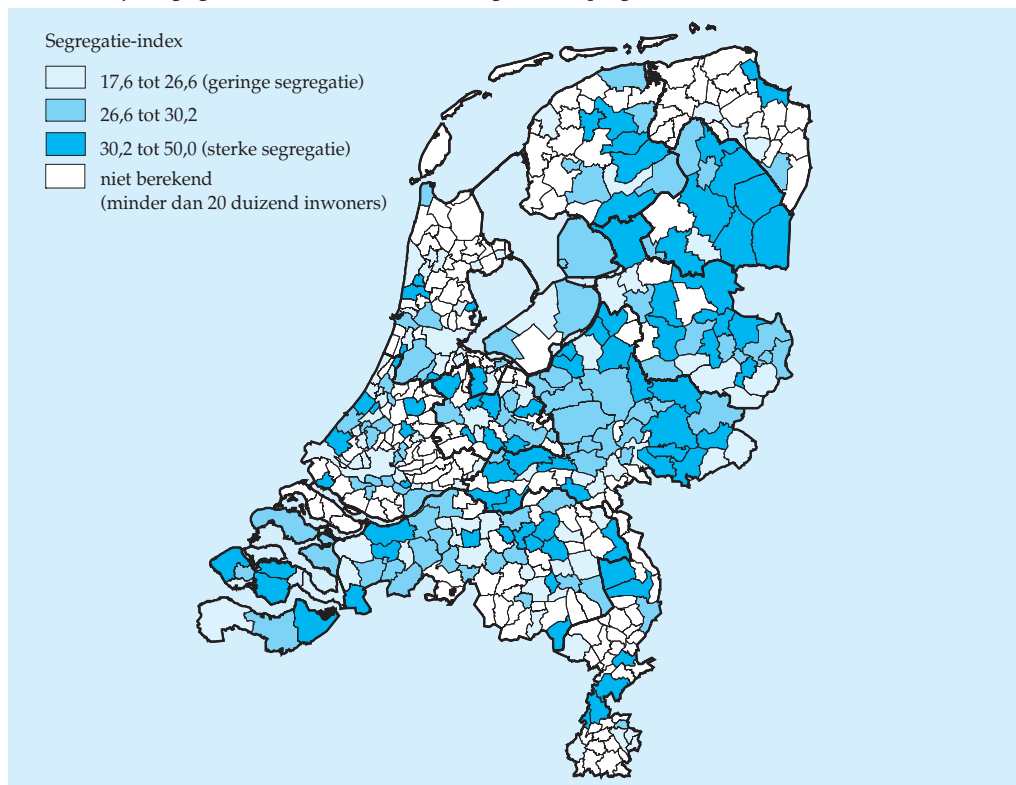
De index varieerde in 2005 van 18 (zwakke segregatie) tot 46 procent (sterke segregatie). Rangschikt men de gemeenten naar hoogte van de segregatie-index, dan kunnen ze in drie even grote groepen worden verdeeld. In de groep met een sterke segregatie (gemeenten met een segregatie-index hoger dan 30,2 procent) zijn de kleine gemeenten met 20-50 duizend inwoners oververtegenwoordigd. Slechts één gemeente in deze groep heeft meer dan 100 duizend inwoners. Van de overige 24 gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners kent de helft een betrekkelijk lage segregatie van de huishoudens met een laag inkomen (index lager dan 26,6 procent) en de andere helft een middelhoge waarde (index tussen 26,6 en 30,2 procent).

Vier grote steden en hun agglomeratie

Binnen de vier grote steden wonen de huishoudens met een laag inkomen in Amsterdam het minst gesegregeerd. Amsterdam, Rotterdam en Utrecht vallen in de groep met een betrekkelijke lage segregatie, terwijl Den Haag onder alle gemeenten een middenpositie inneemt.

De segregatie-index kan ook berekend worden voor de grootstedelijke agglomeraties. De segregatie van huishoudens met een laag inkomen is voor deze agglomeraties sterker dan voor de betreffende gemeentes afzonderlijk. Van de vier grootste steden heeft de agglomeratie Amsterdam weer de laagste segregatie-index. De verschillen tussen de agglomeraties Rotterdam, Den Haag en Utrecht zijn minder groot dan de verschillen op gemeentelijk niveau.

27. Ruimtelijke segregatie van huishoudens met een laag inkomen per gemeente, 2005

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

Staat 13

Ruimtelijke segregatie van huishoudens met laag inkomen in gemeenten, 2005

	Aantal gemeenten	Segregatie-index	
		gemeente	agglomeratie
Gemeentegrootte (x 1000 inwoners)		%	
20 tot 50	181	29,3	.
50 tot 100	40	27,5	.
100 tot 150	13	27,4	.
150 tot 250	8	25,9	.
250 of meer	4	24,3	.
w.o.			
Amsterdam		18,2	23,6
Rotterdam		25,0	28,7
Den Haag		28,4	29,8
Utrecht		25,6	27,3

Bron: CBS (Regionale inkomensstatistiek).

7. Armoede in internationaal perspectief

In 2006 hadden Nederland en Tsjechië binnen de Europese Unie het laagste percentage inwoners met een risico op armoede. Wel verschilde de levensstandaard tussen beide landen flink. De koopkracht was in Nederland twee keer zo groot als in Tsjechië.

Armoederisico en inkomensongelijkheid in Nederland relatief laag

In 2006 hadden in de Europese Unie (EU-25) bijna 75 miljoen inwoners (16 procent) een inkomen onder de Europese armoedegrens. Deze relatieve grens is gedefinieerd als 60 procent van het mediane inkomen per land. Nederland en Tsjechië kenden met elk 10 procent het laagste percentage inwoners met een inkomen onder deze grens.

De Europese inkomensgrens wordt per land bepaald en is dus sterk afhankelijk van het aldaar geldende welvaartsniveau. Uitgedrukt in koopkrachtpariteit lag deze relatieve armoedegrens in Nederland twee keer zo hoog als in Tsjechië. Alleen in Oostenrijk, het Verenigd Koninkrijk en Luxemburg lag de grens hoger dan in Nederland. Hoewel er gemiddeld sprake is van een vergelijkbaar armoederisico, moest de bevolking van de in 2004 toegetreden lidstaten van een aanzienlijk lager inkomen rondkomen dan de bevolking in de oudere lidstaten. Met name in de Baltische landen en Polen was de koopkracht van de bevolking laag.

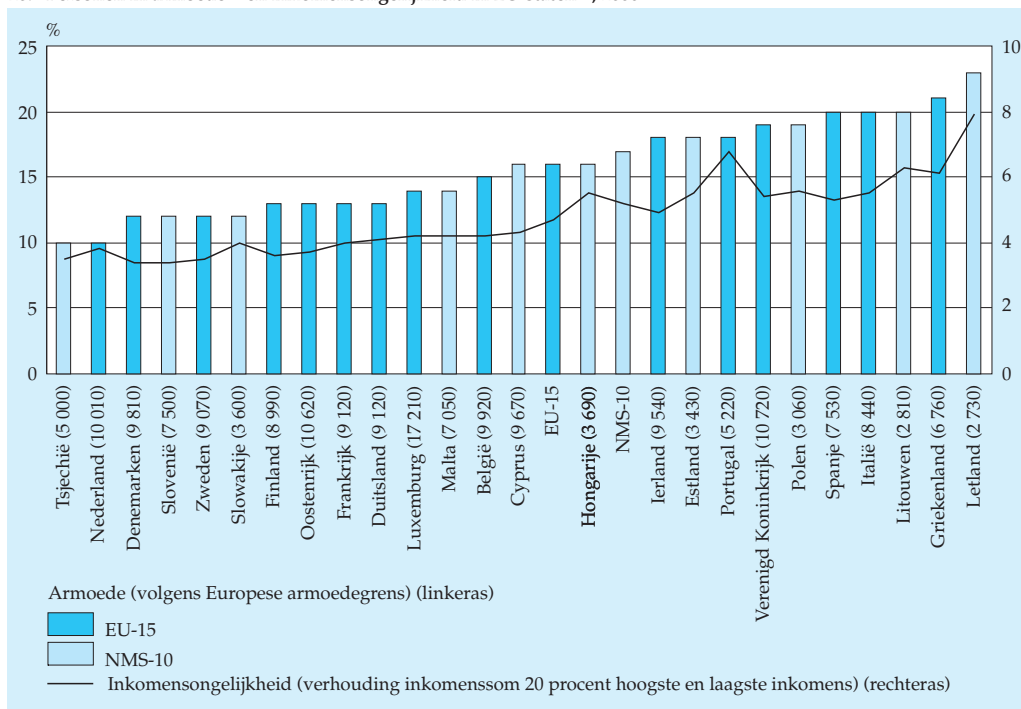
Terwijl er dus geen samenhang is tussen de omvang van armoede zoals gemeten door de Europese armoedegrens, en het welvaartsniveau, is die er wel met de inkomensongelijkheid binnen de EU-landen. Landen met een laag armoederisico worden veelal gekenmerkt door een relatief geringe inkomensongelijkheid. In Nederland had de rijkste 20 procent gemiddeld een bijna vier keer zo hoog inkomen als de armste 20 procent van de bevolking. Binnen de oudere lidstaten van de EU (EU-15) was dit inkomensverschil tussen rijk en arm alleen kleiner in de Scandinavische lidstaten en in Oostenrijk. Van de in 2004 nieuw toegetreden lidstaten kenden de Baltische landen en Polen de grootste inkomenskloof tussen arm en rijk die ook samenging met een hoog aandeel van de bevolking met risico op armoede.

Veel financiële beperkingen in de nieuwe lidstaten

Gezien het lage niveau van de welvaart is het niet verwonderlijk dat huishoudens in de nieuwe lidstaten vaker werden geconfronteerd met financiële beperkingen. Ruim een kwart van de huishoudens in deze landen gaf aan onvoldoende geld te hebben voor het nuttigen van een warme maaltijd met vlees, kip of vis om de andere dag. Letland en Slowakije, waar bijna vier op de tien huishoudens gewag maakten van deze problemen, spanden in dit opzicht de kroon. In de oudere lidstaten zei gemiddeld vijf procent van de huishoudens zich een dergelijke maaltijd niet te kunnen permitteren, in Nederland was dat 3 procent.

28. Personen in armoede ¹⁾ en inkomensongelijkheid in EU-staten ²⁾, 2006*

¹⁾ Tussen haakjes is de hoogte van de armoedegrens (koopkrachtpariteit) van het desbetreffende land vermeld.

²⁾ De EU-staten zijn opgedeeld in de vijftien oude lidstaten (EU-15) en de tien in 2004 toetreden lidstaten (NMS-10).

Bron: Eurostat.

Staat 14

Aandeel huishoudens met onvoldoende geld voor een warme maaltijd om de dag naar land, 2006

	Totaal huishoudens	waarvan met inkomen	
		onder de Europese armoedegrens	boven de Europese armoedegrens
	%		
Totaal EU-15 ¹⁾	5	13	4
Cyprus	7	16	5
Estland	11	26	6
Tsjechië	17	40	14
Litouwen	28	54	20
Hongarije	29	52	25
Polen	29	54	24
Letland	36	59	27
Slowakije	38	58	36
Totaal NMS-10 ²⁾	27	51	23

Bron: Eurostat.

¹⁾ Exclusief Duitsland.

²⁾ Exclusief Malta en Slovenië.

8. *Minimumvoorbeeldbegrotingen*

Mensen met een minimuminkomen moeten met beperkte middelen hun huishouden draaiende zien te houden, soms gedurende lange tijd. Een noodzakelijke voorwaarde om dat te kunnen doen, is het bewust omgaan met geld. Om huishoudens hierbij te helpen heeft het Nibud (Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting) zogenaamde minimumvoorbeeldbegrotingen ontwikkeld.

Systematiek van minimumvoorbeeldbegrotingen

In de minimumvoorbeeldbegrotingen van het Nibud staan de uitgaven weergegeven van een basispakket aan goederen en diensten voor huishoudens van een bepaalde samenstelling. De onderdelen van dit basispakket worden geacht noodzakelijk te zijn voor elk huishouden.

Sprekend over de noodzaak van uitgaven in een huishouden, hanteert het Nibud vaak een driedeling: uitgaven aan het basispakket, persoonlijk onvermijdbare uitgaven en overige bestedingen. De uitgaven aan het basispakket zijn voor elk huishouden in Nederland als noodzakelijk te beschouwen. Denk hierbij aan uitgavenposten als voeding, kleding, huisvesting, informatie en communicatie. Persoonlijk onvermijdbare uitgaven gelden lang niet voor iedereen. Het zijn uitgavenposten zoals aflossingen op leningen of te betalen alimentatie, maar ook hogere bedragen voor uitgaven van het basispakket. Voorbeelden hiervan zijn hogere energielasten in het geval van een slecht geïsoleerde woning of hogere voedingskosten bij het volgen van een speciaal dieet.

In de minimumvoorbeeldbegrotingen staan alleen de uitgaven aan het basispakket vermeld. Voor de meeste huishoudenstypen is het huidige sociaal minimum met alle bijbehorende ondersteuning in de vorm van toeslagen en subsidies voldoende om de uitgaven aan het basispakket te kunnen bekostigen. Dat wil dus niet zeggen, dat het inkomen in alle gevallen toereikend is. Huishoudens kunnen immers te maken hebben met persoonlijk onvermijdbare uitgaven die ook betaald moeten worden. In het basispakket zijn geen kosten voor ontspanning of recreatie opgenomen, terwijl enige vorm van ontspanning wel noodzakelijk geacht kan worden. De wensen hiervoor zijn individueel sterk verschillend: de een zal dat vinden met een huisdier, een ander met het huren van een DVD, een derde met het lidmaatschap van een sportvereniging, etc. etc. Om de consequenties hiervan duidelijk te maken, maakt het Nibud gebruik van zogenaamde restpakketten. Hierin worden de uitgaven van bepaalde extra kostenposten getoond.

Samenstelling

Hoe komt het Nibud nu aan de samenstelling en de bedragen van het basispakket? Het basispakket omvat alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd. In dit pakket zijn kosten opgenomen die een huishouden moet maken voor wonen, kleding, voeding, gezondheid, zekerheid (verzekeringen) en informatie

Staat 15

Minimumvoorbeeldbegroting voor enkele huishoudenstypen, juli 2008

	Alleenstaande (23–64 jaar)	Twee volwassenen (23–64 jaar)	Twee volwas- senen met twee kinderen (6 en 14 jaar)	Alleenstaande ouder met twee kinderen (6 en 14 jaar)
<i>euro per maand</i>				
Inkomen				
Minimuminkomen	850	1 215	1 215	1 093
Vakantietoelage	41	59	59	53
Kindertoeslag	–	–	83	83
Kinderbijslag	–	–	182	182
Tegemoetkoming schoolkosten	–	–	50	50
Zorgtoelage	46	123	123	46
Belastingteruggaaf (ziektelasten/TBU)	2	8	11	3
Totaal inkomsten	939	1 405	1 723	1 510
Uitgaven				
Huur ¹⁾ of hypotheek	204	204	204	204
Gas en andere brandstoffen	48	48	74	74
Elektriciteit	25	39	62	51
Water	8	12	21	17
Heffingen ²⁾	♦	♦	♦	♦
Telefoon, kabel en internet	46	46	46	46
Verzekeringen	127	249	249	131
School- en studiekosten	0	0	58	58
Contributies en abonnementen	♦	♦	♦	♦
Vervoerskosten (abonnementen etc.)	♦	♦	♦	♦
Vaste lasten	458	598	714	581
Kleding	48	96	160	117
Inventaris, onderhoud huis, tuin	90	99	120	109
Extra ziektelasten	18	35	43	26
Vrijtijdsuitgaven	♦	♦	♦	♦
Uitgaan	♦	♦	♦	♦
Vakantie en weekenden	♦	♦	♦	♦
Reserveringsuitgaven	156	230	323	252
Voeding	163	284	398	333
Roken	♦	♦	♦	♦
Was- en schoonmaakartikelen	8	10	15	13
Persoonlijke verzorging	19	38	67	48
Huishoudelijke hulp e.d.	♦	♦	♦	♦
Huisdieren	♦	♦	♦	♦
Diversen (postzegels, bloemen)	18	21	26	23
Geschenken, donaties	♦	♦	♦	♦
Strippenkaart, fiets	12	24	45	33
Huishoudgeld	220	377	551	450
Voor de met ♦ gemerkte posten³⁾	105	200	135	227

Bron: Nibud.

¹⁾ Eventueel ontvangen huurtoeslag is verrekend met de huur.

²⁾ Kwijtschelding bij minimuminkomen.

³⁾ De uitgaven aan deze posten zijn berekend als het saldo van het totale inkomen en de gespecificeerde bedragen voor vaste lasten, reserveringsuitgaven en huishoudgeld.

(telefoon, internet en tv). Voor elk van deze categorieën zijn pakketten samengesteld van goederen en diensten die deze categorieën adequaat, maar sober kunnen invullen. Zo wordt een aangeraden voedingspatroon van het Voedingscentrum gebruikt, gecombineerd met prijsinformatie om een bedrag voor voeding te specificeren en worden bijvoorbeeld een inboedelverzekering, een aansprakelijkheidsverzekering, een ziektekostenverzekering (incl. aanvullend) noodzakelijk geacht.

Het basispakket wordt regelmatig door het Nibud aangepast aan eventuele nieuwe ontwikkelingen. Dit kan de vorm hebben van een uitbreiding, omdat nieuwe ontwikkelingen een betere invulling geven van een bepaalde categorie. Zo maakt een computer met internetaansluiting sinds 2006 deel uit van het basispakket voor alle huishoudens om informatie te verkrijgen en is het krantenabonnement verdwenen uit het basispakket. Ook kan het zijn dat nieuwe artikelen goedkoper zijn. Zo is in 2007 de vaste telefoonlijn vervangen door een pre-paid mobiele telefoon.

Bij het bepalen van de prijs van artikelen gaat het Nibud vaak uit van de zogeheten eerste-kwartielprijs. Van alle prijzen die voor een artikel betaald worden, heeft een kwart van de aankopen tegen een lagere prijs en driekwart van de aankopen tegen een hogere prijs dan deze eerste-kwartielprijs plaatsgevonden. De eerste-kwartielprijs ligt dus onder de prijs die in doorsnee betaald is. Gemiddelde prijzen van bepaalde artikelen, zoals kleding en wit- en bruingoed kunnen immers vaak relatief hoog zijn, aangezien de verdeling van prijzen meestal niet normaal verdeeld is. Een aantal relatief dure artikelen kan het gemiddelde van een categorie flink verhogen. Omdat het gaat om een sober pakket, geeft het eerste kwartiel een betere weerspiegeling van adequate prijzen voor dit doel.

Toepassingen

De minimumvoorbeeldbegrotingen zijn oorspronkelijk bedoeld als hulpmiddel voor consumenten zelf. Maar ook hulpverleners maken er gebruik van. Aan mensen die te maken hebben met schulden, kunnen zij laten zien hoe het resterende inkomen besteed kan worden en of de gevraagde aflossing realistisch is.

Met behulp van de minimumvoorbeeldbegrotingen en de restpakketten is inzichtelijk te maken welke groepen het meest moeite hebben om rond te komen van een minimuminkomen. Voor een aantal gemeenten heeft het Nibud Minima-Effectrapportages gemaakt, waarbij de bestedingsmogelijkheden van huishoudens met een laag inkomen in die gemeente worden toegelicht. Daarbij gaat het niet alleen om huishoudens met een minimuminkomen, maar ook met een inkomen net daarboven.

Onderdelen van het pakket kunnen gebruikt worden voor het toekennen van bijzondere bijstand. Noodzakelijke meerkosten komen immers in aanmerking voor vergoeding voor bijzondere bijstand. Voor het berekenen van meerkosten zijn niet alleen de werkelijke kosten nodig, maar ook de standaardkosten. Voor deze standaardkosten kunnen de minimumvoorbeeldbegrotingen gebruikt worden.

Ook voor het toekennen van leningen worden deze begrotingen gebruikt. In de nieuwe gedragscode van de Nederlandse Vereniging van Banken (NVB) en de Vereniging van Financieringsondernemingen Nederland (VFN) is opgenomen dat

huishoudens minimaal het bedrag van de minimumvoorbeeldbegrotingen ter beschikking moeten houden. Daarbovenop worden overigens nog buffers gecreëerd voor persoonlijk onvermijdbare uitgaven en een stukje vrije bestedingen.

Staat 16

Voorbeeld: onderdeel pakket kleding volwassen man

	Prijs (per stuk/paar)	Aantal per 5 jaar	Totaal bedrag per 5 jaar ¹⁾
	<i>euro</i>	<i>abs.</i>	<i>euro</i>
Winterjas	85	2	170
Zomerjas	50	2	100
Kostuum	170	1	170
Broek/jeans	40	16	640
Korte broek	20	2	40
Colbert/jasje	90	2	180
Overhemd	18	10	180
Sweater/trui	30	7	210
T-shirt	6	14	84
Poloshirt	14	3	42
Slip	5	25	113
Hemd	6	3	17
Nachtkleding	15	2	30
Paar sokken	3	22	66
Stropdas	10	3	30
Paar schoenen	55	10	550
Zwembroek	15	1	15
Paar sportschoenen	50	4	200
Diversen ²⁾	45		45
Totaal			2 881

Bron: Nibud.

¹⁾ Per jaar komt dit neer op een totaalbedrag van 576 euro, dit is 48 euro gemiddeld per maand.

²⁾ Onder diversen vallen zaken als handschoenen, sjaals, riemen, etc.

Auteurs

Aan deze publicatie hebben diverse medewerkers van het CBS, SCP en Nibud een bijdrage geleverd. Als auteur namens het CBS traden op drs. P. Ament (hoofdstuk 6), drs. W. Bos (hoofdstuk 1-3, m.u.v. paragraaf 2.2), drs. B. Huynen (hoofdstuk 7) en dr. F. Otten (hoofdstuk 4-5 en samenvatting). De bijdrage die onder verantwoordelijkheid van het SCP valt (paragraaf 2.2), is van de hand van drs. J.M. Wildeboer Schut en drs. A.J. Soede. Hoofdstuk 8, ten slotte, vormt een bijdrage van drs. M. War-naar van het Nibud.

Literatuur

CBS/SCP (2006). *Armoedebericht 2006*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

CBS (2004). *Equivalentiefactoren 1995–2000*, Centraal Bureau voor de Statistiek, Voorburg/Heerlen.

Lok, R. (2008). *Koopkracht stijgt fors in 2006 en 2007*. In: CBS-Webmagazine, 1 september 2008.

SCP/CBS (2007). *Armoedemonitor 2007*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Soede, A. (2006). *Naar een nieuwe armoedegrens?*, Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.

Soede, A. en C. Vrooman (2008). *Beyond the breadline: a poverty threshold based on a generalised budget approach*. Sociaal en Cultureel Planbureau, Den Haag.